

ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΝΙΩΤΗΣ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗΣ
ΜΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΙΑ
' (BUCAKKÖY, ΣΥΝΕΤΑ)*

1. *Ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἔρευνα: Τὸ ἀνάθημα στὸν Δία Συνετηνὸ.*

Ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀνταμειβεῖ πάντοτε πλουσιοπάροχα γεωγράφους, ἀρχαίολόγους, ἐπιγραφικούς, νομισματικούς καὶ ἱστορικούς πού τὴν περιηγούνται. Ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ πατέρα τῆς ἐπιγραφικῆς, τοῦ Κυριάκου τῆς Ἀγκώνας (1444-1445),¹ μέχρι σήμερα συστηματικὲς ἐπιφανειακὲς ἔρευνες (surveys), ἀλλὰ καὶ ἄπλὰ ταξίδια, ὀδηγοῦν σὲ νέες ἀνακαλύψεις, τόσο ἐπιμέρους μνημείων ὅσο καὶ ὁλόκληρων οἰκιστικῶν συνόλων. Γενεὲς ὁλόκληρες ἐρευνητῶν ἀπὸ διάφορες χώρες, κατὰ κύριο λόγο (γιὰ γνωστούς πολιτικούς λόγους) ἀπὸ τὴν Αὐστρία καὶ τὴ Γερμανία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ Γαλλία, τὴ Βρετανία, τὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, τὴν Ὀλλανδία, τὴν Ἑλλάδα (στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας) καὶ —ἰδιαίτερα στὶς τελευταῖες δεκαετίες— τὴν Τουρκία, ἔχουν οἰκοδομήσει ἕνα μνημειῶδες ἔργο συλλογῆς καὶ μελέτης τῶν καταλοίπων τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ρωμαίων, τῶν προελληνικῶν καὶ τῶν ἐξελληνισμένων πληθυσμῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Παρὰ τὶς ἐκτεταμένους καὶ πολύχρονες ἔρευνες —μόνο στὴν Αὐστρία ὑφίσταται γιὰ πάνω ἀπὸ 100 χρόνια εἰδικὴ ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας στὴν Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν²— κάθε χρόνος φέρνει νέες σημαντικὲς ἀνακαλύψεις. Ἀπὸ

* Χρησιμοποιοῦνται οἱ παρακάτω συντομογραφίες:

Bull. épigr.: *Bulletin épigraphique*, στὴ *Revue des Études Grecques*.

I. Hadrianoi: E. Schwertheim, *Die Inschriften von Hadrianoi und Hadrianeia*, Βόννη 1987.

SEG: *Supplementum Epigraphicum Graecum*.

TAM: *Tituli Asiae Minoris*.

1. Γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ Κυριάκου τῆς Ἀγκώνας στὴν Προποντιδα βλ. E.W. Bodnar - Ch. Mitchell, *Cyriacus of Ancona's Journey in the Propontis and the Northern Aegean, 1444-1445*, Φιλαδέλφεια 1976.

2. Πρόκειται γιὰ τὴν Kleinasiatische Kommission, πού ἐκδίδει μεταξὺ ἄλλων ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ συντάγματα ἐπιγραφῶν (*Tituli Asiae Minoris*). Γιὰ τὶς αὐστριακὲς ἔρευνες στὴ Μικρὰ Ἀσία βλ. τὰ πρακτικὰ τοῦ συνεδρίου πού πραγματοποιήθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1990:

τά πιό πρόσφατα χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρω μόνο δύο. Ἡ γερμανική ἀρχαιολογική ομάδα που ὑπό τή διεύθυνση τοῦ Frank Kolb (Πανεπιστήμιο τῆς Τυβίγγης) ἐρευνᾷ τὰ τελευταῖα χρόνια τή Λυκία, καί ιδιαίτερα τήν περιοχή τῶν Κυανεῶν, ἔχει ἐντοπίσει δεκάδες θέσεων καί ἔχει πλουτίσει σημαντικά τίς γνώσεις μας γιά τήν οἰκιστική ὀργάνωση καί τήν οἰκονομία στήν ἑλληνιστική ἐποχή καί κυρίως στά αὐτοκρατορικά χρόνια.³ Τό δεύτερο παράδειγμα εἶναι τοῦ τούρκου ἐπιγραφικοῦ Μ.Η. Sayar, ὁ ὁποῖος σέ ἐρευνητικό ταξίδι στήν ἀνατολική Κιλικία τό 1990 ἐντόπισε 301 νέες ἐπιγραφές, ἀνάμεσά τους μιᾶ σημαντικότερη ἐπιγραφή που περιέχει δύο ἐπιστολές ρωμαίων ἀξιωματούχων (τοῦ Λουκούλλου καί μᾶλλον τοῦ Σύλλα) μέ τίς ὁποῖες παραχωρεῖται τό προνόμιο τῆς ἀσυλίας στό ἱερό τῆς Ἴσιδας καί τοῦ Σάραπη στή Μοψουεστία.⁴

Ἐνα ἀκόμα παράδειγμα γιά τίς ἀπρόσμενες ἀνακαλύψεις που ἐπιφυλάσσει ἡ Μικρά Ἀσία παρουσιάζεται (γιά πρώτη φορά) στό ἄρθρο αὐτό. Πρόκειται γιά τήν ἀνακάλυψη τῶν Αὐγουστο τοῦ 1996 μιᾶς ἄγνωστης ἑλληνιστικῆς πόλης στήν Καρία ἀπό ομάδα ἐρευνητῶν τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀφροδισιάδας, που ἐπὶ 35 καί πλέον χρόνια πραγματοποιεῖ τό New York University. Ἡ ομάδα αὐτή ἀποτελοῦνταν ἀπό τόν Christopher Ratté, καθηγητῆ κλασικῆς ἀρχαιολογίας στό New York University καί διευθυντῆ τῶν

G. Dobesch – G. Rehrenböck (ἐκδ.), *Die Epigraphische und altertumskundliche Erforschung Kleinasiens: Hundert Jahre Kleinasiatische Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Akten des Symposiums vom 23. bis 25. Oktober 1990*, Βιέννη 1993. Πέρα ἀπό τίς μονογραφίες καί τὰ περιοδικά (κυρίως *Anatolian Studies* καί *Epigraphica Anatolica*) που παρουσιάζουν τακτικά νέα ἐπιγραφικά εὑρήματα, βασικές σειρές που ἐκδίδονται ἀκόμα εἶναι τὰ *Monumenta Asiae Minoris Antiqua* (Manchester κ.ἀ. 1928-), ὄργανο τῆς American Society for Archaeological Research in Asia Minor, τό σύνταγμα τῶν ἐπιγραφῶν τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας που ἐκδίδει ὁ R. Merkelbach καί οἱ μαθητές του μέ τήν ὑποστήριξη τῆς Αὐστριακῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καί τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολωνίας (*Inscriptionen griechischer Städte aus Kleinasien*, Βόννη 1972-) καί ἡ σειρά *Asia Minor Studien* (Βόννη 1990-) που ἐκδίδει τό Ἐρευνητικό Κέντρο Μικρᾶς Ἀσίας (Forschungsstelle Asia Minor) τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Münster ὑπό τή διεύθυνση τοῦ E. Schwertheim.

3. Πρώτη παρουσίαση τῶν ἀποτελεσμάτων: F. Kold (ἐκδ.), *Die Siedlungskammer von Kyaneai in Lykien (Asia Minor Studien, 9)*, Βόννη 1990· F. Kolb – M. Zimmermann, «Neue Inschriften aus Kyaneai und Umgebung», *Epigraphica Anatolica* 16 (1990), σσ. 115-138· M. Zimmermann, *Untersuchungen zur historischen Landeskunde Zentrallykiens*, Βόννη 1992· F. Kolb (ἐκδ.), *Forschungen auf dem Gebiet der Polis Kyaneai in Zentrallykien, Bericht über die Kampagne 1991 (Asia Minor Studien, 18)*, Βόννη 1995· F. Kolb (ἐκδ.), *Die Siedlungskammer von Kyaneai in Lykien. Bericht über Feldforschungen im Yavu-Bergland im Sommer 1992 (Asia Minor Studien, 24)*, Βόννη 1996.

4. M. H. Sayar, «Epigraphische Forschungen in Ostkilikien 1990. Ein Reisebericht», σπῶν Dobesch-Rehrenböck (ἐκδ.), ὁ.π., σσ. 319-327. Ἡ ἐπιγραφή τῆς Μοψουεστίας δημοσιεύτηκε ἤδη: M. H. Sayar – P. Siewert – H. Taeuber, «Asylie-Erklärungen des Sulla und des Lucullus für das Isis- und Sarapisheiligtum von Mopsuestia (Ostkilikien)», *Tyche* 9 (1994), σσ. 113-130.

ἀνασκαφῶν τῆς Ἀφροδισιάδας, τὸν Lionel Bier, καθηγητὴ ἱστορίας τῆς τέχνης στὸ Brooklyn College τοῦ City University of New York καὶ τοπογράφου τῆς ἀνασκαφῆς, καὶ τὸν ὑπογράφοντα, καθηγητὴ ἀρχαίας ἱστορίας στὸ New York University καὶ ὑπεύθυνου ἀπὸ τὸ 1995 γιὰ τὴ δημοσίευση νέων ἐπιγραφικῶν εὐρημάτων ἀπὸ τὴν Ἀφροδισιάδα. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό νὰ δημοσιευτοῦν μὲ λεπτομέρειες τὰ ἐπιγραφικὰ εὐρήματα ἀπὸ τὴ νέα πόλη· παρουσιάζεται μόνον τὸ χρονικὸ τῆς ἀνακάλυψης, ποῦ ἔχει ἀπὸ μόνου τοῦ ἐνδιαφέρον καὶ γιὰ τὸ εὐρύτερο κοινό. Θὰ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω τοὺς δύο συναδέλφους ποῦ συμφώνησαν νὰ παρουσιάσω γιὰ πρώτη φορὰ στὸ *Δελτίο τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* τὸ νέο εὐρημα. Ἐπίσης θὰ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω τὸν γενικὸ διευθυντὴ τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος τῆς Ἀφροδισιάδας R. R. R. Smith, καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ὁξφόρδης, ποῦ μοῦ ἐπισήμανε τὸ ἐπιγραφικὸ εὐρημα ποῦ ἀποτελέσει τὸ ἔναυσμα γιὰ τὴν ἔρευνα.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 1995 παραδόθηκε στὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο τῆς Ἀφροδισιάδας ἐνεπίγραφη στήλη προερχόμενη ἀπὸ τὸ χωριὸ Bucakköy, στὶς βορειοδυτικὲς παρυφῆς τοῦ ὄρους Babadağ, περίπου 22 χιλιόμετρα βορείως τῆς Ἀφροδισιάδας (εἰκ. 1). Ἡ στήλη εἶχε βρεθεῖ κατὰ τὴ διάνοιξη ἀγροτικοῦ δρόμου καί, δεδομένου ὅτι τὸ πλησιέστερο μουσεῖο τῆς περιοχῆς εἶναι ἐκεῖνο τῆς Ἀφροδισιάδας, παραδόθηκε σ' αὐτὸ καὶ φυλάσσεται στὴ συλλογὴ του. Ὁ R. R. R. Smith μὲ πληροφόρησε γιὰ τὸ νέο εὐρημα καὶ φρόντισε νὰ μοῦ δοθεῖ ἡ ἄδεια μελέτης καὶ δημοσίευσης τῆς ἐπιγραφῆς μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἐρευνῶν μου στὴν Ἀφροδισιάδα.

Ἡ στήλη (εἰκ. 2), σμιλευμένη σὲ λευκὸ μάρμαρο ἔχει ὕψος 1,23 μ., πλάτος ποῦ κυμαίνεται μεταξὺ 57,5 καὶ 61,5 ἐκ. καὶ πάχος 14,5-19 ἐκ. Ἐκτὸς ἀπὸ ἀσήμαντες ἀποκορύψεις στὶς γωνίες καὶ ἐπιφανειακὴ φθορὰ ποῦ προκλήθηκε ἀπὸ τὸν ἔκσκαφέα στὴν ἀριστερὴ παρυφῆ τῆς ἐνεπίγραφης ἐπιφάνειας, ἡ στήλη εἶναι ἀκέραιη καὶ ἡ ἐπιγραφὴ διαβάζεται χωρὶς δυσκολία. Στὴν κύρια ὄψη τῆς φέρει ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ, ποῦ ἀπευθύνεται στὸ Δία Συνετηνό (*Διὶ Συνετηνῶ*), καὶ τὰ ὀνόματα καὶ πατρώνυμα 122 ἀνδρῶν γραμμένα σὲ δύο στήλες· οἱ λέξεις *Διὶ Συνετηνῶ* ἐπαναλαμβάνονται καὶ στὴν πίσω ὄψη τῆς στήλης. Ἡ ἐπιγραφὴ δὲν δίνει ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν ταυτότητα τῶν 122 ἀνδρῶν, τὸ εἶδος τοῦ ἀφιερώματος (ἄγαλμα ἢ ἄλλο ἀντικείμενο) καὶ τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἀνάθεσή του (βλ. παρακάτω § 3). Μόνο πάνω ἀπὸ τὸ πρῶτο ὄνομα (τῆς ἀριστερῆς στήλης) ἀναγράφεται ἡ λέξη *ἱερεὺς*, ποῦ κατὰ πᾶσα πιθανότητα ἀναφέρεται στὴν ιδιότητα τοῦ πρώτου ἀνδρα ποῦ ἀκολουθεῖ (Μητροδώρος Μενίππου).

Τὸ τεράστιο αὐτὸ ὀνομαστικὸ ὕλικό παρουσιάζει καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ μεγάλο ἐνδιαφέρον (βλ. παρακάτω § 3). Τὴν προσοχὴ μου μονοπώλησε ὁμως στὴν ἀρχὴ τὸ ὄνομα τῆς θεότητος, στὴν ὁποία ἦταν ἀφιερωμένη ἡ στήλη: *Zeus Συνετηνός*. Στὴ Μικρὰ Ἀσία (κυρίως στὴ γειτονικὴ περιοχὴ τῆς Φρυ-

γίας) οί ἐπικλήσεις θεῶν μὲ τὴν κατάληξη -ηνός εἶναι πολὺ διαδεδομένες (π.χ. Μῆς Ἀξιοττηνός, Μῆς Τουιτηνός, Ἀπόλλων Κισαυλοδδηνός, Ἀπόλλων Λα(ι)ρβηνός, Ἄρτεμις Βορειτηνή, Θεά Μανιτηνή κ.ἄ.).⁵ Πρόκειται κατὰ κανόνα γιὰ τοπικὲς θεότητες ποὺ ταυτίστηκαν μὲ κάποιοι συγγενικό ἑλληνικό θεό, τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Ἄρτεμη, τὸν Δία κ.λπ. Ἀνάλογες ἐπικλήσεις τοῦ Δία εἶναι γνωστὲς ἀπὸ κάθε περιοχὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας: στὴ Λυδία γνωρίζουμε π.χ. τὸν Δία Βατηνό, Βευδηνό, Μασφαλατηνό καὶ Ὀγμηνό, στὴ Γαλατία τὸν Δία Ναρηνό καὶ Σαρνεδηνό, στὴ Βιθυνία τὸν Δία Διμενηνό καὶ Κιμιστηνό, στὴ Μυσία τὸν Δία Ἀναβατηνό, Θιμηνό καὶ Κιμιστηνό, στὴν Παμφυλία τὸν Δία Καρζηνό καὶ Κιμιστηνό, στὴ Φρυγία τὸν Δία Ἀβοζηνό, Βονιτηνό, Μεληνό καὶ Πεταρηνό, στὴ Λυκαονία τὸν Δία Ζημρουτηνό κ.ἄ.⁶

Γνωρίζοντας ὅτι τὶς περισσότερες φορὲς οἱ ἐπικλήσεις αὐτοῦ τοῦ τύπου προέρχονται ἀπὸ τοπωνύμια⁷ ἦταν φυσικό νὰ ὑποθέσω ὅτι ἡ ἐπικλήση Συνετηνός παράγεται ἀπὸ κάποια τοποθεσία (ὄχι ἀπαραίτητα πόλη) μὲ τὴ μορφή Σύνετα, Σύνετον, Συνεταί κ.λπ. (βλ. παρακάτω § 3).

Ἀπὸ τὴν πρόχειρη ἔρευνα ποὺ ἦταν δυνατὴ στὴν ἐπιστημονικὴ βιβλιοθήκη τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀφροδιοιάδας διαπίστωσα ὅτι τὸ ἐπίθετο Συνετηνός ἦταν μᾶλλον ἀμάρτυρο, ἀλλὰ —κάτι πολὺ σημαντικότερο— ἡ κωμόπολη ὅπου εἶχε βρεθεῖ ἡ στήλη δὲν ἦταν ἄγνωστη στὴν ἔρευνα. Τὸ Bucakköy εἶχαν ἐπισκεφθεῖ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1946 οἱ Jeanne καὶ Louis Robert, τὸ κλασικό σύγγραμμα τῶν ὁποίων γιὰ τὴν Καρία βρισκόταν στὴ βιβλιοθήκη μας καὶ παρουσίαζε συνοπτικὰ τὶς προηγουμένες ἔρευνες στὴν περιοχὴ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς δικῆς τους ἐπίσκεψης.⁸

5. Βλ. π.χ. A. Laumonier, *Les cultes indigènes en Carie*, Παρίσι 1954, σ. 418 (Ἀπόλλων Κισαυλοδδηνός στὴ Σμύρνη), 510 (Ἀπόλλων Λαιρβηνός στὴ Φρυγία καὶ Καρία): L. Zgusta, *Kleinasiatische Ortsnamen*, Χαϊδελβέργη 1984, σ. 125 (Ἄρτεμις Βορειτηνή), 365 (θεά Μανιτηνή στὴ Φρυγία), 614 (Μῆς Τουιτηνός).

6. Βατηνός: SEG XXXV 1232· Βευδηνός: SEG XL 1062· Μασφαλατηνός: Laumonier, *δ.π.*, σ. 122 (Καππαδοκία): Zgusta, *δ.π.*, σ. 374 (Λυδία): Ὀγμηνός: Laumonier, *δ.π.*, σ. 549· Ναρηνός: SEG XXVII 413· Σαρνεδηνός: SEG XXVII 413· Διμενηνός: SEG XXXI 1069· Κιμιστηνός: SEG XXVII 413· XXXIII 1099· Ἀναβατηνός: I. Hadrianoί 9· Θιμηνός: SEG XXXV 1277· Κιμιστηνός: G. Mendel, «Inscriptions de Bithynie», *Bulletin de Correspondence Hellénique* 25 (1901), σ. 24· ὄρ. 161· Καρζηνός: SEG XXXIV 1270· Ἀβοζηνός: SEG XL 1226· Βονιτηνός: Zgusta, *δ.π.*, σ. 124· Μεληνός: SEG XXVIII 1194· Πεταρηνός: SEG XXXIII 1541· Ζημρουτηνός: Zgusta, *δ.π.*, σ. 178. Γιὰ τὴν πιθανὴ λατρεία τοῦ Διὸς Δαγουτηνοῦ στὴ Μυσία βλ. A. Chaniotis, «Kleinasiatische Inschriften zur griechischen Religion», *Epigraphica Anatolica* 15 (1990), σ. 133 (SEG XXXVII 1012).

7. Βλ. Zgusta, *δ.π.*, σ. 12. Ἀπὸ τὶς 86 ἐπικλήσεις σὲ -ηνός ποὺ συνέλεξε στὴ βόρεια βαλκανικὴ (Θράκη, Μοισία καὶ Δακία) καὶ διαπραγματεύτηκε πρόσφατα ὁ I. Duridanov («Probleme der thrakischen Sprache III», *Linguistique balkanique* 32 (1989), σσ. 85-112) τὰ 67 παράγονται μὲ βεβαιότητα ἀπὸ τοπωνύμια.

8. L. Robert – J. Robert, *La Carie, Histoire et géographie historique avec le recueil des*

Οἱ πρῶτοι ἐρευνήτῃς τῆς περιοχῆς ἦταν οἱ αὐστριακοὶ Wilhelm Kubitschek καὶ Wolfgang Reichel, πού ἔφτασαν στὸ Bucakköy («Budschakkiöi») κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἐρευνητικοῦ τους ταξιδιοῦ τὸ 1893 ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴ Λαοδίκεια καὶ κατευθυνόμενοι πρὸς τὴν Ἀντιόχεια τοῦ Μαιάνδρου. Στὸ χωριὸ εἶδαν μιὰ ἐπιγραφή, τὴν ὁποία δημοσίευσαν τὴν ἴδια χρονιά:⁹

[Ἡ βουλ]ῆ καὶ ὁ δῆμος ἐτίμησ[αν]
[πάσαις ταῖς μεγίσταις καὶ κα[λ-]
λίσταις τιμαῖς Ἀπολλώνιον [Ἀ-]
θηναγόρου Παπίαν ἄνδρα ἀ[γα-]
5 θὸν καὶ φιλόπατριν γενόμε[νον]
καὶ διὰ γένους πάση ἀρετῇ [διε-]
νηνοχότα.

Τὴν ἴδια ἐπιγραφή, ἐντοιχισμένη στὸν τοῖχο τοῦ τοπικοῦ τῆραμιοῦ, εἶδε λίγο ἀργότερα καὶ ὁ J. C. G. Anderson, πού ἐπισκέφθηκε τὸ Bucakköy τὸ 1897· ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κείμενο ὁ Anderson δημοσίευσε καὶ σχέδιό της (εἰκ. 3).¹⁰ Τὸ τιμητικὸ αὐτὸ ψήφισμα γιὰ κάποιον διακεκριμένο πολίτη, τὸν Ἀπολλώνιο, τὸν ἐπικαλούμενο Παπία, ἔχει ξεχωριστὴ σημασία γιατί μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξὴ βουλῆς καὶ δήμου (στ. 1)· δὲν ὑπάρχει συνελπῶς ἀμφιβολία ὅτι ἡ κοινότητα πού τίμησε τὸν Ἀπολλώνιο, καὶ προφανῶς βρισκόταν κοντὰ στὸ Bucakköy, εἶχε τὴ νομικὴ θέση αὐτόνομης πόλεως, κι ὄχι ἔξαρτημένου οἰκισμοῦ (κώμης).¹¹ Ἡ μορφή τῶν γραμμάτων χρονολογεῖ τὴν ἐπιγραφή μᾶλλον στὸν 1ο μ.Χ. αἰώνα.¹²

Οἱ παλιότεροι περιηγητῆς εἶχαν ἐπισημάνει τὴν ὑπαρξὴ καὶ ἄλλων ἀρχαιοτήτων στὴν περιοχή. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παρουσίαν πολλῶν ἀρχαίων λίθων στὸ ἴδιο τὸ χωριό, ὁ J. C. G. Anderson εἶχε διακρίνει ἴχνη κατοικησῆς στὰ νότια τοῦ Bucakköy —ἀνάμεσά τους λείψανα ἀμυντικοῦ περιβόλου, ἐρείπια κτιρίων τῆς ὑστερης ρωμαϊκῆς ἢ βυζαντινῆς ἐποχῆς, τὰ θεμέλια ναοῦ

inscriptions antiques. Tome II. Le plateau de Tabai et ses environs, Παρίσι 1954, σσ. 351-353 (πρὸβ. L. Robert, *Villes d'Asie Mineure. Études de géographie antique*, Παρίσι 1935, σσ. 208-210).

9. «Bericht über eine Reise in Karien und Phrygien», *Anzeiger der Kaiserlichen Akademie in Wien, Jahrgang 1893. Nr. 24*, Βιέννη 1893, σ. 96.

10. «A Summer in Phrygia», *Journal of Hellenic Studies* 17 (1897), σ. 397. Τὴν ἐπιγραφή εἶδαν ἐπίσης ὁ Karl Buresch τὸ 1895 (*Aus Lydien*, Λιψία 1898, σ. 176), πού δημοσίευσσε μόνο τὸν πρῶτο στίχο, καὶ τὸ ζεῦγος Robert (δ.π., σ. 352), πού τὴ φωτογράφησε, ἀλλὰ δὲν δημοσίευσσε τὴ φωτογραφία.

11. Robert-Robert, δ.π., σ. 352: «l'inscription..., qui attestait en ce lieu l'existence, à l'époque romaine, d'une ville, et non d'un simple village».

12. Τὸ ζεῦγος Robert (δ.π., σ. 352) τὴ χρονολογεῖ στὴν προχωρημένη αὐτοκρατορικὴ περίοδο· πρὸβ. Buresch, δ.π., σ. 176 (2ος μ.Χ. αἰ.). Κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ παλαιογραφία μᾶλλον ὀδηγεῖ σὲ πρῶιμότερη χρονολόγησι.

βυζαντινής εποχής και τάφους. Ο Anderson είχε διατυπώσει την άποψη ότι πρόκειται για την πόλη Κίδραμο ή Κίδραμα.¹³

Ένας άλλος σημαντικός μελετητής της Μικρής Ασίας, ο Karl Buresch, επισκέφθηκε το χωριό το 1895, αλλά η περιγραφή του ταξιδιού του δημοσιεύτηκε το 1898, μετά το θάνατό του. Και ο Buresch είδε τάφους και λείψανα οικισμού της ρωμαϊκής εποχής στα βορειοανατολικά και στα νοτιοδυτικά του χωριού (στη θέση με το χαρακτηριστικό όνομα Alaneyi, «τό μέρος με τα σπίτια»). Αντίθετα όμως από τον Anderson υπέθεσε ότι πρόκειται για την πόλη Ίτώανα, γνωστή μόνον από το γεωγράφο Πτολεμαίο.¹⁴

Αργότερα οι έρευνες των Jeanne και Louis Robert απέδειξαν ότι και οι δύο ταυτίσεις είναι έσφαλμένες. Τα Κίδραμα πρέπει να τοποθετηθούν πολύ νοτιοανατολικότερα (στο όρος Bozdağ, εικ. 13) πόλη με το όνομα Ίτώανα δεν υπήρξε ποτέ — την «δημιούργησε» μια έσφαλμένη γραφή στο χειρόγραφο του Πτολεμαίου.¹⁵ Κατά τη σύντομη παραμονή τους στο Bucakköy τον Οκτώβριο του 1946 οι γάλλοι έρευνητές μπόρεσαν να έντοπίσουν δύο θαλαμωτούς τάφους στα δυτικά του χωριού, ίχνη κεραμικής και κομμάτια μαρμάρου σ' ένα λόφο στα βόρειο-βορειοδυτικά, αρχαίους δόμους έντοιχισμένους στο τζαμί, ένα ανάγλυφο με παράσταση θεότητας (μάλλον κάποιας Μητέρας), μια έπιτύμβια έπιγραφή της ύστερης έλληνιστικής εποχής¹⁶ και ένα νόμισμα της Πριήνης.¹⁷ Δυστυχώς δεν μπόρεσαν να βρουν στοιχεία για το όνομα της αρχαίας πόλης. Έτσι κατέληγαν στη διασταύρωση ότι ή αρχαία πόλη στο Bucakköy θά πρέπει να ήταν ένας μικρός και άσημαντος οικισμός, το όνομα του οποίου είναι άγνωστο.

Η νέα αναθηματική έπιγραφή για τον Δία Συνετηνό παρείχε πλέον μια ένδειξη για την πιθανή ονομασία αυτής της πόλης. Η μορφολογία του έπιθέτου Συνετηνός με οδηγούσε στην υπόθεση ότι προέρχεται από κάποιο τοπωνύμιο που ένδέχεται να είναι το όνομα της πόλης κοντά στο Bucakköy. Αυτές οι υποθέσεις, αλλά και οι πληροφορίες των παλαιότερων έρευνητών, δικαιολογούσαν μια έπίσκεψη στο χώρο που είχε βρεθεί το άφιέρωμα στον Δία Συνετηνό. Οι συνάδελφοι Christopher Ratté και Lionel Bier συμφώνησαν να πραγματοποιήσουμε μια σύντομη αυτοψία την 7η Αυγούστου 1996.

13. Anderson, *δ.π.*, σ. 397.

14. Buresch, *δ.π.*, σσ. 175-179.

15. Robert-Robert, *δ.π.*, σσ. 355-358.

16. Robert-Robert, *δ.π.*, σ. 354: *Πελλή Μητροδώρου χαίρε*. Το ζεύγος Robert αντίγραψε και μιάν άλλη έπιτύμβια έπιγραφή της ύστερης έλληνιστικής εποχής κοντά στην κομόπολη Yamalak, ανατολικά του Bucakköy: *Διόδοτος Διοκράτου, Έλλίς, γηνή δέ Διοδότην χαίρε*.

17. Robert-Robert, *δ.π.*, σ. 354.

2. Ἡ ἐπιφανειακὴ ἔρευνα στὸ Bucakköy

Φτάσαμε στὸ Bucakköy τὸ πρωί, ἀκολουθώντας τὸ σύγχρονο αὐτοκινητόδρομο κατὰ μῆκος τοῦ Μαιάνδρου (εἰκ. 1, 13). Τὸ χωριὸ εἶναι κτισμένο στὴν ἀνατολικὴ ἀπόληξη τῆς εὐφορῆς πεδιάδας τοῦ Μαιάνδρου (Menderez) στὶς παρυφές τοῦ ὄρους Babadağ, σὲ ὑψόμετρο περίπου 200 μ. Ἀπέχει ἀπὸ τὸ ποτάμι περίπου 4,5 χιλ. Τὸ χωριὸ εἶχε καεὶ κατὰ τὴν ὑποχώρηση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὸ 1922 καὶ σήμερα ἀποτελεῖται ἀπὸ λίγες συστάδες σπιτιῶν. Παραθέτω ἐδῶ σὲ μετάφραση τὴν περιγραφὴ τοῦ παλαιότερου περιηγητῆ τῆς περιοχῆς, τοῦ Karl Buresch, ποὺ δίνει μὲ ἐνάργεια τὴν ἐντύπωση ποὺ ἄφηρε σ' ἕνα ἐπισκέπτη στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα (1895):¹⁸

«Στὸ ταξίδι αὐτὸ ἀνταμείφθηκα ἀναπάντεχα γιὰ τὶς στερήσεις ποὺ προ-ἀνέφερα, μὲ τὴν ἀνακάλυψη μιᾶς νέας καρικῆς πόλης. Ἦδη ὅταν βρισκόμουν στὸ Bulladan πληροφορήθηκα κατὰ τύχη τὴν ὕπαρξη ἀρχαίων ἐρειπῶν στὸ χωριὸ Budshakjõi, ποὺ ἔλεγαν ὅτι βρίσκεται κοντὰ στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Ortakdshé [Ortakci], ἀνάμεσα στὸ Seraikjõi καὶ τὸ Nazilli. Αὐτὴ τὴν πληροφορία μοῦ τὴν ἐπιβεβαίωσαν στὸ Nazilli, ὅπου ἐπιπλέον μοῦ ἔδωσαν τὶς ἐντελῶς ἐσφαλμένες ὁδηγίες ὅτι τὸ χωριὸ βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸν ποταμὸ Menderez (Μαίανδρο) στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, σὲ ἀπόσταση μόλις μιᾶς ὥρας. Μολονότι οὔτε ὁδηγὸ βρῆκα οὔτε κι εἶχα χάρτη γι' αὐτὴ τὴν περιοχὴ, ξεκίνησα στηριζόμενος στὶς ἐλπίδες μου, πέρασα τὸν κοντινὸ Μαίανδρο, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ σύνορο Λυδίας καὶ Καρίας, καὶ μετὰ ἀπὸ ἀρκετὴ περιπλάνηση καὶ πορεία δύομισι ὥρῶν βρῆκα τὸ Budshakjõi ἀρκετὰ ψηλὰ στὸ βουνὸ (περίπου 250 μέτρα πάνω ἀπὸ τὸν Μαίανδρο), στὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ σταθμοῦ Ortakshdé. Ἡ θέση τοῦ χωριοῦ, σ' ἕνα μαγευτικὸ ὄρεινὸ τοπίο, στὴν ἄνω παρυφὴ μιᾶς μικρῆς κοιλάδας ποὺ κατηφορῶν ἐμαλὰ στὰ νοτιοδυτικὰ πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαιάνδρου, μὲ πανοραμικὴ εἰκόνα ὅλης τῆς πεδιάδας, εἶναι χαρακτηριστικὴ γιὰ μιὰ ἀρχαία πόλη».

Τὰ βουνὰ ποὺ δεσπάζουν στὰ ἀνατολικὰ καὶ νότια (Çibukdağ, Babadağ) καὶ οἱ λόφοι στὶς παρυφές τους καλύπτονται καὶ σήμερα ἀπὸ δάση πεύκων καὶ ἄλλων κωνοφόρων δέντρων. Ὅταν τὸ ζεῦγος Robert ἐπισκέφθηκε τὸ Bucakköy τὸ 1946, οἱ κάτοικοί του καλλιεργοῦσαν βαμβάκι, καλαμπόκι καὶ σουσάμι στὴν πεδιάδα τοῦ Μαιάνδρου καὶ σιτάρι καὶ κριθάρι πιὸ ψηλὰ, στοὺς λόφους.¹⁹

Σταματήσαμε στὴ μικρὴ πλατεία, κοντὰ στὸ τζαμί ὅπου σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες τοῦ ζεῦγους Robert ἦταν ἐντοιχισμένη ἡ τιμητικὴ ἐπιγραφή γιὰ τὸν Ἀπολλώνιο. Στὸ τεῖλοποιεῖο τοῦ χωριοῦ, ὅπου ἡ ἀφιξη ξένων φαινόταν ἀσυνήθιστο γεγονός, ὁ καλύτερος γνώστης τῆς τουρκικῆς ἀνάμεσά

18. Buresch, *δ.π.*, σ. 175.

19. Robert-Robert, *δ.π.*, σ. 354.

μας, ο Christopher Ratté, προσπάθησε να συλλέξει κάποιες πληροφορίες για το σημείο που βρέθηκε το ανάθημα στον Δία Συνετηνό και για την ύπαρξη άλλων αρχαιοτήτων στην περιοχή. Η μέθοδος είναι λίγο-πολύ η ίδια σε όλες τις γωνιές της Μεσογείου: Η περιέργεια των ντόπιων να μάθουν τι φέρνει τους ξένους στο χωριό τους οδηγεί στις πρώτες συστάσεις και έρωτήσεις, ακολουθούν τα κεράσματα αναψυκτικών και τσαγιών (ή καφέδων) και, με λίγη τύχη, σε λίγη ώρα όλο το χωριό είναι μαζεμένο δίνοντας χειμαρρο πληροφοριών. Είχα ζηήσει αρκετές φορές αυτή την εμπειρία, κυρίως στην Κρήτη. Η κατάσταση στο Bucakköy εξελίχθηκε όμως πολύ διαφορετικά. Μόλις άκουσαν ότι είμαστε ομάδα αρχαιολόγων οι λίγοι θαμώνες του τεϊοποιείου φάνηκαν μάλλον θορυβημένοι. Μόνο δύο άντρες ήταν κάπως ομιλητικότεροι, αλλά έδιναν άσαφείς και αντιφατικές πληροφορίες για τον τόπο που είχε βρεθεί ή επιγραφή και καμιά απολύτως πληροφορία για άλλες αρχαιότητες στην περιοχή. Ίσχυριζόνταν ότι δεν γνωρίζουν τίποτα για την ύπαρξη επιγραφής στο τζαμί και γενικά μās παρέπεμπαν στον κοινοτάρχη (muhtar), που έλειπε όμως στο Αϊδίνιο, πρωτεύουσα της επαρχίας, και θα επέστρεφε το απόγευμα. Αργότερα πληροφορηθήκαμε ότι υπήρχαν λόγοι για αυτή την επιφυλακτικότητα: Η επιγραφή είχε βρεθεί κατά τη διάνοιξη δρόμου και αυτό είχε δημιουργήσει προβλήματα στον κοινοτάρχη, που είχε κατηγορηθεί από τις αρχές για καταστροφή αρχαιοτήτων.

Η πρώτη αυτή απογοήτευση δεν μείωσε, ετυχώς, την επιμονή μας. Δίπλα ακριβώς στο τεϊοποιείο ήταν το κοινοτικό κατάστημα, στο προαύλιο του οποίου προσέξαμε μια μεγάλη μαρμάρινη βάση αγάλματος ή άλλου αναθήματος (ύψ. 56 εκ., πλ. 48,5-54 εκ., εικ. 4). Ένας από τους συνομιλητές μας μās πληροφόρησε ότι η βάση είχε βρεθεί μαζί με την αναθηματική επιγραφή για τον Δία Συνετηνό. Ίσως να ήταν η βάση του αναθήματος των 122 ανδρών. Μην έχοντας άλλη επιλογή και με βάση τις πληροφορίες του ζεύγους Robert για επιφανειακώς δρατές αρχαιότητες στο χωριό, αποφασίσαμε να ριξουμε μια ματιά πρώτα στην περιοχή κοντά στην πλατεία. Δυστυχώς, το τζαμί είχε σοβατισθεί πρόσφατα κι έτσι οι αρχαίοι δόμοι, ή επιγραφή και το ανάγλυφο δεν ήταν πλέον δρατά. Κοντά στο τζαμί είδαμε όμως τμήμα μαρμάρινου δοχείου (ύψ. 61 εκ., εικ. 5). Αρκετά από τα σπίτια ήταν επίσης κτισμένα με αρχαίο οικοδομικό υλικό.

Σύμφωνα με τους πληροφοριοδότες μας η αναθηματική επιγραφή είχε βρεθεί στα ύψώματα στα νότια του χωριού, κατά τη διάνοιξη δρόμου. Αποφασίσαμε λοιπόν να περιμένουμε τον κοινοτάρχη κάνοντας μια μικρή επιφανειακή έρευνα στην περιοχή. Προχωρώντας προς την κατεύθυνση που μās είχαν υποδείξει, είδαμε αρκετούς δρόμους που είχαν ανοιχθεί πρόσφατα, για λόγους δασοπροστασίας. Η όδοιπορία τριών περίπου ωρών στα ύψώματα στα νότια και ανατολικά δεν έφερε όμως κανένα άλλο αποτέλεσμα, εκτός από το να εξαντλήσει τα αποθέματά μας σε νερό, όχι όμως και την επιμονή μας. Κατά περιοχές παρατηρήσαμε δοσρακα χρηστικής κερα-

μικῆς ἀπροσδιόριστης χρονολογίας και ἀπολεπίσματα μαρμάρου, πού κινούσαν τήν ὑποψία ἀρχαίας κατοίκησης ἢ χρήσης τοῦ χώρου· δέν μπορέσαμε ὁμως νά ἐντοπίσουμε κατά μήκος τῶν νέων δρόμων τὸ σκάμμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶχαν ἀνασυρθεῖ ἡ στήλη και τὸ βάθρο.

Ἐπιστρέφοντας στὸ Bucakköy διασχίσαμε μὲ τὸ αὐτοκίνητο ἓνα ἀπὸ τὰ στενοσόκακα τοῦ χωριοῦ ἔχοντας τήν πρόθεση νά κατευθυνθοῦμε στοὺς λόφους στὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ χωριοῦ, ὅταν στὴν παρυφὴ τοῦ δρόμου εἶδα ἓνα κομμάτι ἀρχαίας μαρμάρινης κολόνας (ἕψ. 56 ἐκ., διάμ. 29 ἐκ.) και σταματήσαμε γιὰ νά τὴ φωτογραφίσω. Τότε πρόσεξα ἐντοιχισμένο σὲ ἓνα διώροφο σπιτί, σὲ ἀπόσταση λίγων βημάτων, ἓνα κομμάτι ἐνεπίγραφης στήλης ἀπὸ ἄσπρο μάρμαρο, πού πραγματικά ξεχώριζε σὰν τὴ μύγα μέσ' στὸ γάλα (εἰκ. 6). Τὸ σπιτί, πού ὅπως πληροφορηθήκαμε ἀνήκει στὸν χότζα τοῦ χωριοῦ, ἦταν ἐν μέρει κτισμένο, ὅπως και ἄλλα σπιτία τῆς γειτονιάς, μὲ ἀρχαῖο οἰκοδομικὸ ὕλικό (λαξευμένους δόμους, κομμάτια μαρμάρου), πού ξεχωρίζουν εὐκόλα ἀπὸ τὸ σύγχρονο οἰκοδομικὸ ὕλικό (ἀκατέργαστες πέτρες και πλίνθους).

Ἡ μελέτη τῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτόπου δέν ἦταν εὐκόλη ὑπόθεση, δεδομένου ὅτι ἦταν ἐντοιχισμένη σὲ ἕψος τριῶν περίπου μέτρων και ἀπαιτήθηκαν ἀκροβατικοὶ αὐτοσχεδιασμοὶ —ἐναλλάξ ἀπὸ τὸν Christopher Ratté και ἐμένα— γιὰ νά μετρηθεῖ και φωτογραφηθεῖ ἡ στήλη και νά ἀντιγραφεῖ τὸ κείμενο, ὅσο ἦταν δυνατὸ λόγῳ τῆς ἐπιφανειακῆς φθορᾶς. Τὸ κείμενο (πού θὰ δημοσιευθεῖ σύντομα μὸλις ὀλοκληρωθεῖ ἡ μελέτη του) δέν σώζεται ἀκέραιο (εἰκ. 7). Εἶναι ὁμως σαφές ὅτι πρόκειται γιὰ τοὺς τελευταίους ἐννέα στίχους τιμητικοῦ ψηφίσματος γιὰ κάποιον εὐεργέτη. Σώζεται τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς Ἄρτεμης στὴ γενική (στ. 2) και μέρος μῆς ἀπὸ τίς τυπικῆς ἐκφράσεις τῶν ἑλληνικῶν τιμητικῶν ψηφισμάτων, ὁ λεγόμενος «εὐκτικὸς τύπος» (hortatory formula, Hortativformel, formule hortative), μὲ τίς ὁποῖες ἡ κοινότητα ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμία της νά πληροφορηθοῦν ὅλοι τὴν εὐγνωμοσύνη της πρὸς τοὺς εὐεργέτες, ὥστε νά παρακινήθοῦν κι ἄλλοι νά ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά τους.²⁰ Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ (στ. 2-4) ἔχει ὡς ἑξῆς —χωρὶς προπάθεια πλήρους συμπλήρωσης τῶν ἀγνώστου ἑκτασης κενῶν:

...ὅπως φανε-

[ρόν γίγνη]ται και τοῖς ἄλλοις ὅτι ΣΥ-

[.....]·Ι ὑφ' ὧν ἂν εὐεργετηθῶσιν

20. Βλ. π.χ. Jean Pouilloux, *Choix d'inscriptions grecques*, Παρίσι 1960, ἀρ. 3 στ. 52-54: *ὅπως οὖν και ἡμεῖς φαινόμεθα τιμῶν[εσ] / τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας και πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐπὶ τὴν ὁμοίαν προ[τρεπόμε]νοι προαίρεισιν* ἀρ. 3 στ. 22-23: *ὅπως οὖν ὁ δῆμος φαίνηται τοῖς εὐχρηστοῦσιν/σιν ἀξίας ἀποδιδούς χάριτας* ἀρ. 7 στ. 14-17: *ὅπως οὖν εἰδῶσι πάντες ὅτι ὁ δῆμος ὁ τῶν Ἰσ/τιαίων ἐπίσταται τιμᾶν τοὺς εὐεργετοῦντας αὐτόν, / και πλείους ἀγωνισαὶ γίνωνται ὑπὲρ τῶν συμφερόντων / τῆ πόλει ὁρῶντες τοὺς ἀξιότιμ[ω]μένους. M. Wörle, «Antiochos I., Achaïos der Ältere und die galater», *Chiron* 5 (1975), σ. 60 στ. 30-33: *ὅτι Νεοτ[ε]ι/χεῖται και Κι[θ]ιδιοκομῖται ὑφ' ὧ[ν] ἂν τι πάθωσι ἀγαθ[ό]ν ἐπίσταγ/ται τιμᾶς ἀντιδιδόνα.**

Τὸ νόημα εἶναι περιήπου: «Γιὰ νὰ γίνει φανερό καὶ στοὺς ἄλλους ὅτι [οἱ δεῖνα τιμοῦν ἢ εὐχαριστοῦν ἐκείνους] ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔχουν δεχθεῖ εὐεργεσίες». Ἡ πέτρα εἶναι σπασμένη ἀκριβῶς στὸ σημεῖο ὅπου περιμένουμε τὸ ὑποκείμενο τοῦ ῥήματος, δηλαδή τοὺς ἀποδέκτες τῆς εὐεργεσίας καὶ ἐκδότες τοῦ ψηφίσματος· συνήθως στὸ σημεῖο αὐτὸ χρησιμοποιεῖται εἴτε κάποια ἀντωνυμία (π.χ. *ἡμεῖς, αὐτοί*), εἴτε ἡ λέξη *ὁ δῆμος* εἴτε ἓνα ἔθνικὸ ὄνομα, μὲ ἢ χωρὶς ἄρθρο (βλ. μερικὰ παραδείγματα στὴ σημ. 20). Ἐδῶ βρίσκουμε μιὰ λέξη ποὺ ἀρχίζει μὲ τὰ γράμματα ΣΥ, συνεπῶς ἓνα ἔθνικὸ. Εἶναι εὐλόγο νὰ ὑποθέσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ ἔθνικὸ *Συνετηνοί*. Τὸ νέο αὐτὸ εὔρημα ἐπιβεβαιώνει λοιπὸν τὴν ὑπόψια ὅτι ἡ ἐπίκληση *Συνετηνός* ἐκρυβε τὸ ἄγνωστο ὄνομα τῆς ἀρχαίας πόλης στὸ Bucakköy.

Ἔμενε ἀκόμα τὸ ἐρώτημα ποῦ ἀκριβῶς βρισκόταν αὐτὴ ἡ πόλη. Τὸ πρόβλημα εἶναι ὅτι τόσο τὸ ἀνάθημα στὸν Δία Συνετηνὸ ὅσο καὶ τὸ νέο τιμητικὸ ψήφισμα χρονολογοῦνται, μὲ βάση τὴ μορφή τῶν γραμμάτων, στὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ, ἐνῶ οἱ ἐπιτόπιες ἐρευνες τῶν προηγούμενων μελετητῶν εἶχαν ἐπισημάνει μόνον ἀσήμαντα ἴχνη κατοίκησης τῶν ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων κοντὰ στὸ χωριό. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ κοινοτάρχη ἀπὸ τὸ Ἄϊδίνιο ἐμελλε νὰ δώσει ἀπάντηση καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα.

Τὸν συναντήσαμε τὸ ἀπόγευμα στὸ τεῖλοποιεῖο τοῦ χωριοῦ. Στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε κατηγορηματικὰ νὰ μᾶς δώσει ὁποιαδήποτε πληροφορία γιὰ τὸ ποῦ ἀκριβῶς εἶχαν βρεθεῖ τὸ βᾶθρο καὶ ἡ στήλη. Ἡ ἀξιοθαύμαστη ἐπιμονὴ τοῦ Christopher Ratté, ἔσωσε τὴν κατάσταση. Μετὰ ἀπὸ πολὺ ὥρα, ἀφοῦ καταναλώθηκαν ἀρκετὰ τσάγια καί, κυρίως ἀφοῦ ὁ Christopher εἶχε τὴν ἐμπνευση νὰ δείξει τὴν ταυτότητα ποῦ τοῦ ἔχει παραχωρήσει τὸ Μουσεῖο τῆς Ἀφροδισιάδας, πείθοντας τὸν κοινοτάρχη ὅτι εἴμαστε ὁμάδα ἀρχαιολόγων καὶ ὄχι κυνηγοὶ θησαυρῶν, τελικὰ ὁ κοινοτάρχης μᾶς ρώτησε τί ἀκριβῶς θὰ κάναμε στὸ μέρος ποῦ βρέθηκαν τὰ ἀρχαῖα, ἂν μᾶς τὸ ἔδειχνε τελικὰ. Τοῦ ἐξηγήσαμε ὅτι θέλαμε μόνον νὰ δοῦμε τὴν τοποθεσίαν καὶ νὰ καταγράψουμε τίς γεωγραφικὲς τῆς συντεταγμένες. Μετὰ τίς ἐξηγήσεις αὐτὲς ὁ κοινοτάρχης δέχτηκε νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴν τοποθεσίαν.

Μόλις μπήκαμε στὸ αὐτοκίνητο καὶ μᾶς ἔδωσε τίς πρῶτες ὀδηγίες γιὰ τὴν κατεύθυνση, καταλάβαμε ὅτι ὅλο τὸ πρωὶ οἱ συννομιλητές μας μᾶς ἔδιναν παραπλανητικὲς πληροφορίες. Ἡ τοποθεσίαν δὲν βρισκόταν στὰ νότια τοῦ χωριοῦ ὅπου μᾶς εἶχαν κατευθύνει ἀρχικὰ, ἀλλὰ οὔτε καὶ στὰ βορειοδυτικὰ, ὅπου τὸ ζεῦγος Robert εἶχε παρατηρήσει ἴχνη κατοίκησης, ἀλλὰ στὰ ἀνατολικὰ, καὶ μάλιστα σὲ ἀρκετὰ μεγάλη ἀπόσταση (4,5 χιλ. χωματόδρομο) ἀπὸ τὸ τζαμί. Αὐτὸς ἦταν μᾶλλον καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς λόγους ποῦ οἱ παλαιότεροι ἐρευνητὲς δὲν τὴν εἶχαν ἐπισημάνει· ἓνας ἄλλος λόγος εἶναι ὅτι ὅλη ἡ περιοχὴ καλύπτεται ἀπὸ δάση πεύκων καὶ ἄλλων κωνοφόρων δέντρων.

Ὁ λόφος Toğaş Tepesi (εἰκ. 8) βρίσκεται σὲ ὑψόμετρο 595-631 μέτρων (συντεταγμένες: βορ. 37° 54 05-03. ἀνατ. 28° 43 30). Ἔχει μῆκος (ἀπὸ ἀνα-

τολή πρὸς δύση) περίπου 300 μέτρων και πλάτος (ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότο) περίπου 150 μέτρων. Ὁ τοπογράφος τῆς ομάδας Lionel Bier ἔκανε ἕνα πρόχειρο τοπογραφικὸ σχέδιο στὸ λίγο χρόνο ποὺ εἶχαμε στὴ διάθεσή μας (εἰκ. 9). Ἡ πρόσβαση εἶναι εὐκόλη ἀπὸ τὰ δυτικά, ὅπου ἕνας ἀγροτικὸς δρόμος ὁδηγεῖ στὸ Bucakköy, ἀλλὰ πιὸ ἀπότομη ἀπὸ τὴ νότια και κυρίως τὴ βόρεια και ἀνατολικὴ πλευρά. Ἡ δυτικὴ του πλαγιὰ ἀνηφορίζει ὁμαλὰ πρὸς μιὰ κορυφή, στὸ μέσο περίπου τοῦ λόφου. Ἡ στήλη και τὸ βάθρο βρέθηκαν κατὰ τὴ διάνοιξη δρόμου στὴ νότια πλευρὰ τοῦ λόφου, περίπου στὸ νοτιοδυτικὸ ἄκρο του (εἰκ. 9 και 10), κοντὰ στὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ λόφου. Ἐκεῖ βρισκόταν ἴσως τὸ ἱερὸ τοῦ ἐπώνυμου θεοῦ τῆς πόλης· μιὰ σειρὰ εὐρύχωρων ἀνδῆρων στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ λόφου δικαιολογοῦσε ἴσως τὴν ἐπιλογή του ὡς χώρου ἀνέγερσης δημοσίων κτηρίων. Ἐπειδὴ τὰ δέντρα στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου εἶχαν κοπεῖ πρόσφατα, ἦταν εὐκόλο νὰ διακρίνουμε λείψανα οἰκιῶν και ἄλλα ἴχνη ἀνθρώπινης παρουσίας, κυρίως στὴ δυτικὴ πλευρὰ. Κατὰ τὴ σύντομη αὐτοψία μπορέσαμε νὰ διαπιστώσουμε ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἔκτασης τοῦ λόφου κάλυπταν οἰκοδομὲς με λιθόκτιστα θεμέλια. Συστάδες ἀκατέργαστων, ἀλλὰ κατάλληλων γιὰ ξερολιθιά, λίθων ὑποδείκνυαν τὴ θέση τῶν οἰκοδομῶν, μᾶλλον οἰκιῶν λίγων δωματίων. Δὲν διακρίναμε ἴχνη μεγαλύτερων (δημοσίων) κτηρίων, ἐντοπίσαμε ὅμως, πάλι στὴ νότια παρυφὴ τοῦ λόφου, ἕνα κομμάτι ἀπὸ μαρμᾶρινο κάλυμμα σαρκοφάγου (εἰκ. 9 και εἰκ. 11). Στὴ νότια παρυφὴ τοῦ λόφου, ποὺ εἶχε σκαφεῖ ἐν μέρει κατὰ τὴ διάνοιξη τοῦ δρόμου διακρίνονταν στὴν τομὴ τοῦ σκάμματος ἴχνη θεμελίων οἰκοδομῶν (εἰκ. 12). Στὴ βόρεια παρυφὴ τοῦ λόφου διακρίνεται τοῖχος —ἀναλημματικὸς ἢ ὄχυρωματικὸς— κτισμένος ἀπὸ μεγάλους δόμους (εἰκ. 9.2).²¹

Κατὰ τὴ σύντομη ἐπίσκεψή μας, στὸ τέλος τῆς ἀνασκαφικῆς περιόδου και κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ προχωρήσουμε σὲ λεπτομερέστερη ἔρευνα τοῦ χώρου. Ἦταν ὅμως σαφὲς ὅτι ὁ λόφος Tolas

21. Ἀνάλογοι μικροὶ οἰκισμοὶ ἔχουν μελετηθεῖ πρόσφατα στὴν περιοχὴ τῶν Κυανεῶν τῆς Λυκίας (βλ. πάνω σημ. 3). Ἀναφέρω ἕνα μόνο παράδειγμα, τὸν οἰκισμὸ ποὺ ἐντοπίστηκε στὴ θέση Düzkale Tepesi, σὲ ὑψόμετρο 640 μ. Ἀρχικὰ ἔδρα τοπικοῦ δυνάστη τῆς Λυκίας, ἡ ἀκρόπολις αὐτῆ, ποὺ εἶναι ἀρκετὰ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀκρόπολις στὸ Tolas Tepe, διέθετε (ὅπως ὁ οἰκισμὸς στὸ Tolas Tepe) ἱερὸ, ὄχυρωση και νεκροταφεῖα. Στὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ ἐξελίχθηκε σὲ οἰκισμὸ ἐξαρτημένο πολιτικά ἀπὸ τὶς Κυανεές. Οἰκονομικῶς ὁ οἰκισμὸς στηριζόταν στὴν ἀγροτικὴ ἐκμετάλλευση τῆς γύρω περιοχῆς. Σχετικὰ βλ. κυρίως V. Höhfeld, «Der Höhenzug von Tüse als Siedlungsraum», στοῦ F. Kolb (ἐκδ.), *Forschungen auf dem Gebiet der Polis Kyanaei in Zentrallykien. Bericht über die Kampagne 1991 (Asia Minor Studien, 18)*, Βόννη 1995, σ. 117· I. Akyel – F. Kolb, «The Settlement on Düzkale Tepesi and its Tombs», στοῦ Kolb (ἐκδ.), ὁ.π., σσ. 119-150. Οἱ κῶμες και μικρὲς πόλεις τῆς ἑλληνιστικῆς και ρωμαιοκρατούμενης Μικρᾶς Ἀσίας ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀδμοσίτευτης διδακτορικῆς διατριβῆς τοῦ A. Gregory (*Village Society in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Πανεπιστήμιο Columbia, 1997).

Τερε εἶναι ἡ θέση μιᾶς μικρῆς, μᾶλλον ὀχυρωμένης, ἑλληνιστικῆς ἀκρόπολης, πού ὅπως ἔδειχναν τὰ ἐπιγραφικὰ εὐρήματα εἶχε τὸ νομικὸ καθεστῶς ἀνεξάρτητης πόλης (τουλάχιστον στὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ) καὶ μᾶλλον ἔφερε τὸ ὄνομα Σύνετα.

3. Πρῶτα συμπεράσματα γιὰ τὴν πόλη Σύνετα

Οἱ παλαιότερες ἔρευνες στὴν περιοχὴ καὶ τὰ νέα εὐρήματα ἐπιτρέπουν κάποια πρῶτα συμπεράσματα γιὰ τὴ νέα πόλη. Κατ' ἀρχὴν τὸ ὄνομά της, ἂν ὄντως κρύβεται στὴν ἐπίκληση Συνετηνός, ἀνήκει σὲ ἓνα γνωστὸ τύπο ντόπιων τοπωνυμίων πού οἱ Ἕλληνες ἀπέδωσαν ὡς ὀνόματα οὐδέτερου γένους στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ. Τὸ πλησιέστερο παράλληλο εἶναι τὸ τοπωνύμιο Ἄνινετα, ὄνομα πόλης πού τοποθετεῖται στὰ βόρεια τοῦ Μαιάνδρου (βορειοδυτικὰ τοῦ Bucakköy, εἰκ. 13).²² Ὁ Ladislav Zgusta συνέλεξε 42 μικρασιατικὰ τοπωνύμια ἀνάλογου τύπου, δηλαδή οὐδέτερα πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ μὲ τὴν κατάληξη -τα (ὁ τονισμὸς ὀρισμένων δὲν εἶναι γνωστός).²³

Καρία: Κορριτα, Κοτα, Σινδατα

Λυδία: Ἄδρουτα, Αἴζιτα, Βορειτα, Μασφαλατα, Ορμοιτα

Βιθυνία: Ατα, Δάγουτα, Μανετα

Γαλατία: Οὐάνωτα

Φρυγία: Βόνιτα, Μάλκαιτα, Μουρματα, Πασσιτα, Πεπροζετα, Πιτα, Ποτα, Σιούατα (ἢ στὴ Λυκία), Σκαλατα, Ταναιτα, Τουιτα

Πισιδία: Βατα, Μαμουτα, Μαραλλιτα, Ναραζιτα, Ταλιμετα, Τάτα, Τευιτα, Τιτα

Παμφυλία: Λυρβατα

Λυκία: Κεδρέβατα, Σερούιατα

Λυκαονία: Βάρατα, Ζημρουτα, Κοοτα

Κιλικία: Μωδριβετα

Καππαδοκία: Οὐάδατα

Παφλαγονία: Κιμιάτα, Τόβατα

Ἄγνωστη περιοχὴ: Ἄβλατα

Σ' αὐτὰ μποροῦν νὰ προστεθοῦν ἄλλα 18 τοπωνύμια ἀνάλογου τύπου

22. Robert-Robert, *δ.π.* (σημ. 8), σ. 353· πρβ. Zgusta, *δ.π.* (σημ. 5), σ. 77 (Ἄνινητον).

23. Βλ. τὸ ἀντίστροφο λεξικὸ στὸν Zgusta, *δ.π.* (σημ. 5), σ. 686. Τὸ τοπωνύμιο Σίνδιτα, πού ὁ Zgusta τοποθετεῖ στὴν Καρία (Zgusta, *δ.π.*, σ. 572 μὲ λάθος παραπομπὴ στὸν Πτολεμαῖο, 5, 6, 23), βρίσκεται στὴ Μικρὰ Ἀρμενία (Πτολεμ. 5,7,8). Δύο ἀκόμα ἐθνικά ἴσως νὰ παράγονται ἀπὸ τοπωνύμια τοῦ ἴδιου τύπου: Ζειτινός (<Ζεῖτα) στὴν Παμφυλία (SEG XXXII 1260· πρβ. Bull. épigr. 1983, σ. 426) καὶ Τρικνατηνός (<Τρίκνατα) στὴ Βιθυνία (TAM IV 1, 381): τὸ τελευταῖο ἐθνικὸ θεωρεῖται θρακικὸ ἀπὸ τὸν Zgusta, *δ.π.*, σ. 634.

μέ την κατάληξη -ττα (δπως Βάρεττα, Ατεττα, Ἀξίοττα κ.ἄ.).²⁴ Θά πρέπει συνεπῶς νά ὑποθέσουμε ὅτι ἡ πόλη λεγόταν *Σύνετα* (ὄχι Σύνετον, Συνεταί κ.λπ.)· φυσικά τὸ ὄνομα αὐτὸ δὲν εἶναι ἑλληνικό καὶ ἡ ἔτυμολογία του δὲν ἔχει καμιά σχέση μέ τὸ ἐπίθετο *συνετός*. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι στήν Ἀντίφελλο τῆς Λυκίας μαρτυρεῖται τὸ ἀνθρωπωνύμιο *Sīneta*,²⁵ ἐνῶ στή γειτονική Φρυγία γνωρίζουμε τὰ τοπωνύμια *Συναός*, *Συνεων κόμη* καὶ *Σύνναδα*.²⁶

Ὁ βασικός οικισμός, ὅπως ἔδειξε ἡ ἐπιφανειακή ἔρευνα, βρισκόταν στό *Tolas Tere*, πού προσφερόταν λόγω τῆς στρατηγικῆς του θέσης στά σύνορα Φρυγίας καὶ Καρίας, σέ ἓνα φυσικά προστατευμένο ὕψωμα. Ὡστόσο, ἡ παρουσία ἀρχαίου ὑλικοῦ σέ διάφορα σημεῖα στό κοντινὸ *Bucakköy* δείχνει ὅτι ὁ οικισμός στό *Tolas Tere* ἔλεγχε μιὰ εὐρύτερη περιοχὴ στήν ἀνατολική πλευρὰ τῆς πεδιάδας τοῦ *Μαιάνδρου*.

Ἡ ἀρχαιότερη μαρτυρία γιὰ τὰ Σύνετα εἶναι ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή, πού παρουσιάζει ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον λόγω τοῦ ὀνομαστικοῦ ὑλικοῦ. Ἀπὸ μιὰ πρώτη ἔρευνα τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων συμπεραίνω ὅτι χρονολογεῖται στά τέλη τοῦ 3ου ἢ τίς ἀρχές τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνα. Ἀναθέτες τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἴσως καὶ τοῦ βῆθρου πού βρέθηκε δίπλα τῆς καὶ θά στήριζε κάποιο ἀφιέρωμα, ἦταν ὁ ἱερέας τοῦ Δία Συνετηνοῦ καὶ ἄλλοι 121 ἄνδρες. Ἡ ἐπιγραφή δὲν δίνει καμιά πληροφορία γιὰ τὴν ιδιότητα τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ λόγο τῆς ἀνάθεσης. Οἱ 122 ἄνδρες σίγουρα δὲν εἶναι μέλη λατρευτικοῦ συλλόγου, ἀφοῦ λείπει ἓνας τέτοιος χαρακτηρισμός. Ἐπίσης, ἂν ἐμπροσωποῦσαν μόνο κάποια συγκεκριμένη ὁμάδα τοῦ σώματος τῶν πολιτῶν (τὰ μέλη τῆς βουλῆς, τοὺς ἐφήβους, τοὺς δωρητὲς κ.λπ.), πάλι θά ἀναμέναμε ρητὴ ἀναφορὰ στήν ιδιότητά τους. Δὲν ἀποκλείεται λοιπὸν οἱ 122 ἄνδρες νά εἶναι τὸ σύνολο τῶν πολιτῶν· ἂν συμπεράνουμε ἀπὸ τὴν ἔκτασή του, ὁ μικρὸς οικισμός στό *Tolas Tere* θά εἶχε πληθυσμὸ λίγων ἑκατοντάδων κατοίκων (συμπεριλαμβανομένων γυναικῶν, παιδιῶν καὶ δούλων). Ἄν οἱ 122 ἄνδρες ἦταν οἱ πολῖτες μιᾶς πόλης πού ὑφίστατο γιὰ με-

24. Zgusta, *δ.π.* (σημ. 5), σ. 686. Σ' αὐτὰ μπορεῖ τώρα νά προστεθεῖ τὸ τοπωνύμιο *Κερδάνεττα*: D. Feissel, «Kerdanetta: une localité de Lydie d'après l'épigraphie et les Actes conciliaires», *Tyche* 11 (1996), σσ. 107-111. Στὴν Καρία ὑπάρχει πλῆθος ντόπιων τοπωνύμων πού στήν ἐξελληνισμένη τους μορφή εἶναι οὐδέτερου γένους καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ (π.χ. Ἄθυμβρα, Ἄλινδα, Ἀλάβανδα, Ἄττουδα, Βάργασα, Βαργύλια, Ἴδυμα, Κίβυρα, Κίδραμα, Κίλδαρα, Λαβράουνδα, Λόρυμα, Μέταβα, Μόβολλα, Πανάμαρα, Ὑλλάριμα κ.ἄ.). Γιὰ τίς θέσεις ἀπὲς πρβλ. Laumonier, *δ.π.* (σημ. 5), σσ. 45-57 (Λαβράουνδα), 221-343 (Πανάμαρα), 409-411 (Κίβυρα), 431-433 (Ἄλινδα), 433-445 (Ἀλάβανδα), 474-478 (Ἄττουδα), 506 (Ἄθυμβρα), 518-520 (Κίδραμα), 553 (Ἀρούασα?), 599-607 (Βαργύλια). Robert-Robert, *δ.π.* (σημ. 8), σσ. 91-92 (Μόβολλα), 94 (Ἴδυμα), 334 (Μέταβα), 336 (Βάργασα), 337-375 (Κίδραμα), 353-355 (Ἄττουδα, Ὑλλάριμα).

25. L. Zgusta, *Kleinasiatische Personennamen*, Πράγα 1964, σ. 471 ἀρ. 1448 (TAM I, 58: Sb[e]limi Sīneta[h]).

26. Zgusta, *δ.π.* (σημ. 5), σσ. 591-592.

ρικές γενιές, θά περιμέναμε πολλά από τὰ ἄτομα τοῦ καταλόγου νὰ συνδέονται μὲ σχέσεις συγγενείας· ἀντίθετα, σὲ μιὰ πρώτη ἀνάλυση τοῦ καταλόγου διαπιστώνουμε ἐλάχιστες σχέσεις συγγενείας (6 πιθανὰ ζεύγη ἀδελφῶν, 2 πιθανὰ ζεύγη πατέρα-γιοῦ). Αὐτὲς οἱ σκέψεις ὀδηγοῦν στὴν ὑπόθεση ὅτι πρόκειται γιὰ τοὺς πρώτους οἰκιστὲς τῆς πόλης, μιὰ ὑπόθεση ποὺ διατυπώνεται ὁμως μὲ μεγάλη ἐπιφύλαξη καὶ χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση.

Ἡ στήλη εἶχε ἀρχικὰ τὰ ὀνόματα 244 προσώπων (122 ἀναθέτες καὶ 122 πατρώνυμα), ἀπὸ τὰ ὁποῖα διαβάζονται ἢ ἀποκαθίστανται 220 ὀνόματα. Πόση σημασία ἔχει τὸ εὔρημα αὐτὸ φαίνεται καὶ μόνο ἂν ἀναλογιστεῖ κανεὶς ὅτι ἀπὸ τίς ἄλλες τρεῖς ἐπιγραφὲς τῆς περιοχῆς (βλ. πάνω σελ. 18 καὶ σημ. 16) γνωρίζαμε μέχρι σήμερα μόνον ὀκτῶ ὀνόματα: Ἄθηναγόρας, Ἀπολλώνιος, Διόδωτος, Διοκράτης, Μητρόδωρος, Παπίας, Πελλῆς καὶ Ἐλπὶς· τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ (Ἄθηναγόρας, Ἀπολλώνιος, Διόδωτος, Μητρόδωρος καὶ Παπίας) ἐμφανίζονται καὶ στὴ νέα ἐπιγραφή. Τὸ ὀνομαστικὸ αὐτὸ ὕλικὸ παρουσιάζει ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον καὶ πρόκειται νὰ ἀναλυθεῖ στὴν τελικὴ δημοσίευση τῆς ἐπιγραφῆς. Ἐδῶ παρουσιάζω μερικὰ πρώτα συμπεράσματα.

Γνωρίζουμε συνολικὰ 85 ὀνόματα (οἱ ἀριθμοὶ σὲ παρένθεση δηλώνουν πόσες φορὲς μαρτυρεῖται κάθε ὄνομα): Ἄδραστος (6), Ἄθηναγόρας (15), Ἀθηνόδωρος (2), Ἀνδρόνικος (7), Ἀντίοχος (1), Ἀπολλόδωρος (1), Ἀπολλώνιος (11), Ἀριστέας (2), Ἀριστεύς (2), Ἀρίστων (1), Ἀρκεσίλαος (1), Ἀρμόδιος (1), Ἀρτεμίδωρος (9), Ἀρτέμων (1), Ἀρχίας (4), Ἄτταλος (5), Βάγκιος (1), Δαμᾶς (1), Δημέας (1), Δημήτριος (6), Δῆμος (1), Διαγόρας (1), Διογένης (3), Διόδωτος (1), Διονύσιος (8), Ἐπαινετος (2), Ἐρμογένης (1), Εὐμένης (1), Ἐστιαῖος (1), Ζήνων (11), Ζιήλας (1), [Ζῶ?]πυρος (1), Ἡραῖος (3), Ἡρακλείδης (2), Ἡρώ(ι)δης (3), Ἡφαιστῖων (1), Θεόφιλος (1), Θεσσαγόρας (1), Ἱεροκλῆς (2), Ἰππίας (2), Καλλικράτης (1), Κράτιππος (1), Κῶκος (2), Λεωνίδης (1), Μαύσωλλος (1), Μελέαγρος (1), Μέμων (1), Μένανδρος (11), Μενεκράτης (5), Μενέλαος (1), Μενεσθεύς (2), Μένιππος (17), Μῆνις (3), Μηνογένης (3), Μηνόδοτος (5), Μηνοφάνης (1), Μητρόδωρος (1), Μοσχίων (1), Μουσαῖος (1), Νικάνδρος (1), Νικόμαχος (1), Νούσιος (1), Πα[μ]μένης (1), Παπίας (2), [Π]απύλος (1), Πανσανίας (2), Πεισίστρατος (1), Πλουτίων (1), Ποτάμων (1), Πρωτέας (1), Πυθαγόρας (2), Σέλευκος (1), Σεραπίων (1), Σίμων (3), Σόλων (2), Στᾶνις (1), Στράτων (1), Στρόμβιχος (1), Σωσιγένης (1), Τήρης (1), Τιμοκλῆς (1), Τιμοκράτης (1), Φίλιππος (1), Χαρικλῆς (1), Χαρμίδης (5).

Ἀὐτὸ ποὺ ἐντυπωσιάζει εἶναι ὁ πολὺ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ντόπιων, μὴ ἑλληνικῶν ὀνομάτων. Μόνο δύο ὀνόματα εἶναι ἰθαγενῆ: τὸ καρικὸ Μαύσωλλος καὶ τὸ διαδεδομένο σ' ὅλη τὴ Μικρὰ Ἀσία ὄνομα Παπίας (τοῦ τύπου τῶν λεγόμενων Lallnamen).²⁷ Τὸ ὄνομα Κῶκος, ποὺ παλαιότερα θεω-

27. Μαύσωλλος (μαρτυρούμενο κυρίως στὴν Καρία, ἀλλὰ καὶ στὴ Λυκία καὶ Φρυ-

ροῦνταν επίσης ἐπιχώριο, μικρασιατικὸ ὄνομα, πιθανότατα ἔχει ἑλληνικὴ ρίζα.²⁸ Ἡ τόσο μικρὴ παρουσία ἰθαγενῶν ὀνομάτων εἶναι ἀσυνήθιστη γιὰ αὐτὴ τὴν περιοχὴ καὶ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Ἐνα ὄνομα (Νούιος) ἔχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι εἶναι ἡ ἐξελληνισμένη μορφή ρωμαϊκοῦ ὀνόματος (Novius),²⁹ κάτι τέτοιο εἶναι ὅμως πολὺ ἀμφίβολο. Ἐνα ἄλλο ὄνομα (Στάνις) φαίνεται νὰ μαρτυρεῖται ἐδῶ γιὰ πρώτη φορὰ. Τὰ ὑπόλοιπα ὀνόματα μαρτυροῦνται εὐρύτατα στὶς ἰωνικὲς πόλεις, π.χ. στὴ Μαγνησίᾳ τοῦ Μαιάνδρου καὶ τὴν Πριήνη, καὶ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι παλιά, χαρακτηριστικὰ ἰωνικὰ ὀνόματα (π.χ. Ἀρμόδιος, Ἐστιαῖος, Πεισίστρατος, Πυθαγόρας, Σόλων κ.ἄ.). Χαρακτηριστικὸ γιὰ τὸ συντηρητικὸ χαρακτῆρα τοῦ ὀνομαστικοῦ ὕλικου τῶν Συνέτων εἶναι καὶ ἡ μικρὴ παρουσία «δυναστικῶν» ὀνομάτων, δηλαδὴ ὀνομάτων ἐπηρεασμένων ἀπὸ τοὺς ἑλληνιστικοὺς βασιλεῖς. Ἐχομε ἀπὸ ἕναν Ἀντίοχο, Εὐμένη καὶ Σέλευκο καὶ πέντε Ἀττάλους· τὰ ὀνόματα αὐτὰ μαρτυροῦνται ὅμως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ καὶ δὲν εἶναι ἀπαραίτητα ἐμπνευσμένα ἀπὸ μονάρχες. Περίπου 40% τῶν ἀνδρῶν φέρει «θεοφόρα ὀνόματα», δηλαδὴ ὀνόματα ποὺ ἐτυμολογικὰ συνδέονται μὲ θεότητες. Στὶς περισσότερες περιπτώσεις πρόκειται γιὰ παραδοσιακὲς ἑλληνικὲς θεότητες: τὴν Ἀθηνᾶ (Ἀθηναγόρας, Ἀθηνόδωρος, 17 ἄτομα), τὸν Δία (Ζήνων, 11 περιπτώσεις· πρβλ. Διαγόρας, Διόδοτος καὶ Διογένης, 5 ἄνδρες), τὸν Ἀπόλλωνα (Ἀπολλόδωρος, Ἀπολλώνιος, 12 περιπτώσεις· πρβλ. Πυθαγόρας, 2 ἄτομα), τὴν Ἄρτεμη (Ἀρτεμόδωρος, Ἀρτέμων, 10 ἄτομα), τὸν Διόνυσο (Βάκχιος, Διονύσιος, 9 ἄτομα), τὴν Δήμητρα (Δημήτριος, 6 ἄτομα), τὴν Ἥρα (Ἡραῖος, Ἡρώιδης, 8 ἄτομα), τὸν Ἥφαιστο (Ἡφαιστῖων, 1 ἄτομο), τὸν Ἡρακλῆ (Ἡρακλείδης, 2 ἄτομα), τὸν Ἐρμῆ (Ἐρμιογένης, 1 ἄτομο), τὴν Ἐστία (Ἐστιαῖος, 1 ἄτομο) καὶ τὶς Μοῦσες (Μουσαῖος, 1 ἄτομο). Ἐλάχιστα εἶναι τὰ θεοφόρα ὀνόματα ποὺ συνδέονται μὲ μικρασιατικὲς λατρεῖες, ὅπως τοῦ δημοφιλοῦς στὴ Φρυγία καὶ Λυδία θεοῦ Μῆνα (Μηνόδοτος, Μηνογένης, Μηνοφάνης, 9 περιπτώσεις) καὶ τὴ Μητέρα τῶν Θεῶν (Μητροδωρος, 1 ἄτομο)· ἐπίσης μόνο ἕνα ἄτομο φέρει ὄνομα σχετιζόμενο μὲ τὶς αἰγυπτιακὲς λατρεῖες (Σεραπίων). Τέλος, σχεδὸν τὰ μισὰ ὀνόματα συνδέονται

γία): Zgusta, *δ.π.* (σημ. 25), σ. 305 ἀρ. 885. Παπίας: Zgusta, *δ.π.*, σσ. 406-408 ἀρ. 1199-5· L. Robert, *Noms indigènes dans l'Asie Mineure gréco-romaine (Bibliothèque archéologique et historique de l'Institut Française d'Archéologie d'Istanbul, 13)*, Παρίσι 1963, σ. 348.

28. Γιὰ τὸ ὄνομα Κῶκος καὶ συγγενικὰ ὀνόματα βλ. Robert, *δ.π.*, σσ. 312-316· Zgusta, *δ.π.*, σσ. 689-690 (ὅπου ἀναθεωρεῖ τὴν ἀποψή του (σ. 262 ἀρ. 778-2) ὅτι πρόκειται γιὰ ἰθαγενὲς ὄνομα (μαρτυρεῖται στὴ Μυσία, Φρυγία, καὶ Λυδία). Καὶ τὸ ὄνομα Ζήλας εἶναι ἴσως ἑλληνικόν· βλ. W. Pape – G.E. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Braunschweig 1863-1870, λ. Ζήλας, ποὺ τὸ συνδέουν ἐτυμολογικὰ μὲ τὴ λέξη *διήλας* (ἀπατεώνας). Ἐνδέχεται ὅμως νὰ συνδέεται μὲ τὸ ὄνομα Ζήλας ποὺ ἐπιχωριάζει στὴ Βιθυνία.

29. Pape-Benseler, *δ.π.*, λ. Νούιος.

ετυμολογικά με παραδοσιακές αξίες των πολιτών των ελληνικών πόλεων, όπως η πολεμική αρετή (Ανδρόνικος, Νικάνδρος, Νικόμαχος, Μενέλαος, Μενεσθεύς), το θάρρος (Θερσαγόρας), χαρίσματα πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας (Αρχίας, Πεισίστρατος, Ἀρκεσίλαος), η ιδιότητα του ἱππέα (Ἴππίας, Κράτιππος, Μένιππος, Φίλιππος), το κλέος και η τιμή (Χαρικλῆς, Ἰεροκλῆς, Τιμοκλῆς, Τιμοκράτης) κ.ά.

Τὸ ὄνομαστικό ὕλικό δὲν ἀφήνει καμιά ἀμφιβολία ὅτι οἱ πολῖτες τῶν Συνέτων δὲν ἦταν ἐξελληνισμένος πληθυσμός, ἀλλὰ προερχόταν στὴν πλειοψηφία του ἀπὸ παλιές ἰωνικές πόλεις. Καὶ αὐτὸ τὸ στοιχεῖο ἐνισχύει τὴν ὑπόθεση ὅτι ἴσως πρόκειται γιὰ τοὺς πρώτους οἰκιστὲς μιᾶς νέας πόλης, μιᾶς ἀπὸ τὶς ἀποικίες ποὺ ἴδρυσαν οἱ Σελευκίδες καὶ Ἀτταλίδες βασιλεῖς στὴν Καρία.³⁰ Ποικίλοι λόγοι ὀδήγησαν ἐλληνιστικούς βασιλεῖς στὴν ἴδρυση νέων πόλεων ἢ τὴν ἀνοικοδόμηση καὶ ἐνίσχυση παλαιῶν: ἡ ἐγκατάσταση ἀποστράτων, ἡ γειτνίαση μὲ κάποιο σημαντικό ἱερό, ἡ προστασία καὶ ὁ ἔλεγχος ὁδῶν, ἡ ἄμυνα θέσεων στρατηγικῆς σημασίας, ἡ ἐκμετάλλευση οἰκονομικῶν πόρων καὶ ὁ ἐξελληνισμός.³¹ Εἰδικὰ στὴν περίπτωση τῆς Καρίας οἱ Σελευκίδες μονάρχες ἐπιδίωκαν ἐπίσης νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴ διείδυση τῶν ἀντιπάλων τους, τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου.³² Πρὶν ὀλοκληρωθεῖ ἡ μελέτη τῆς ἐπιγραφῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διατυπωθοῦν ὑποθέσεις σχετικὰ μὲ τὸ πότε καὶ ἀπὸ ποιὸς προῆλθε ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς πόλης. Ἡ παλαιογραφία τῆς ἐπιγραφῆς ὀδηγεῖ σὲ μιὰ χρονολόγηση στὰ τέλη τοῦ 3ου ἢ τὶς ἀρχές τοῦ 2ου αἰῶνα, μιὰ περίοδο μεγάλων ἀνακατατάξεων καὶ ἐναλλαγῶν στὸν ἔλεγχο μικρασιατικῶν περιοχῶν· ἔτσι εἶναι ἀνοικτὰ τὰ ἐνδεχόμενα ἢ πρωτοβουλία νὰ προερχόταν εἴτε ἀπὸ τοὺς Σελευκίδες εἴτε ἀπὸ τοὺς Ἀτταλίδες. Μὲ τὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ ἐγκατάσταση τῶν ἐποίκων ὀφείλεται σὲ κάποιο Σελευκίδη μονάρχη στὰ τέλη τοῦ 3ου αἰ. συνηγοροῦν πολλὰ παρὰ ἄλλα στὴν ἴδια περιοχὴ· σελευκιδικές ἀποικίες εἶναι π.χ. ἡ γειτονικὴ Ἀντιόχεια τοῦ Μαϊάνδρου καὶ ἡ Στρατονίκεια. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁμως πλευρὰ στὸ ὄνομαστικό ὕλικό εἶναι πολὺ ἰσχυρότερη ἡ παρουσία ὀνομάτων ἐπηρασμένων ἀπὸ τὸν οἶκο τῶν Ἀτταλιδῶν (ἕνας Εὐμένης, πέντε Ἀτταλοὶ) ἔναντι τῶν «σελευκιδικῶν» ὀνομάτων (ἕνας Ἀντίοχος καὶ ἕνας Σέλευκος). Κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κριτήρια δὲν ἔχει ὁμως ἀποφασιστικὴ σημασία κι ἔτσι τὸ ἐρώτημα θὰ πρέπει νὰ μείνει πρὸς τὸ παρὸν ἀναπάντητο.

Μὲ βάση τὰ πρῶτα στοιχεῖα, φαίνεται πιθανὸ ὅτι στὰ τέλη τοῦ 3ου ἢ

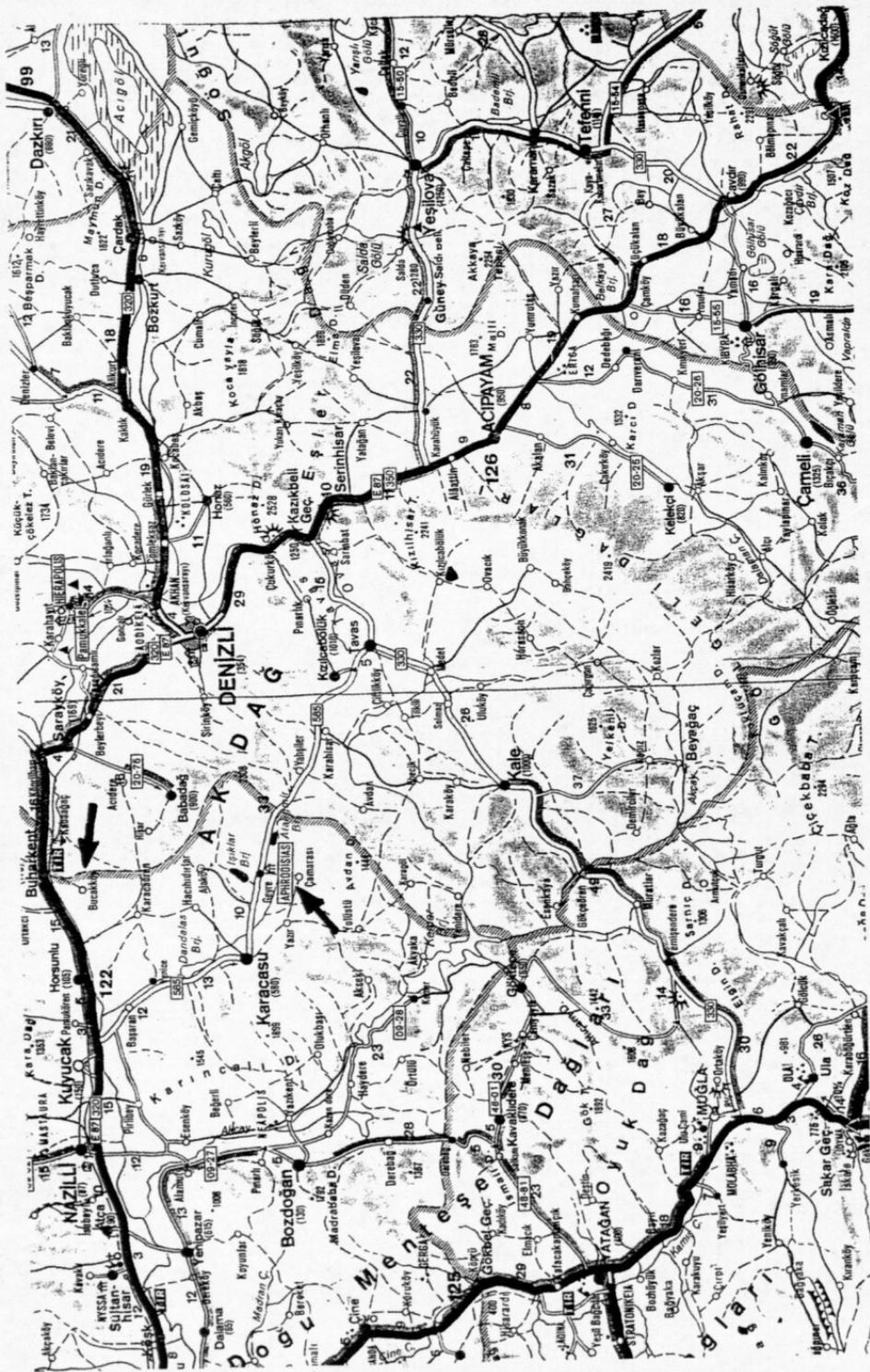
30. Γιὰ τὶς νεο- ἢ ἐπανιδρυμένες πόλεις τῆς ἐλληνιστικῆς Μικρᾶς Ἀσίας βλ. πρὸ πρόσφατα G. M. Cohen, *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*, Μπέρκλεϋ-Λὸς Ἀντζελες-Ὁξφόρδη 1995, σσ. 52-54, 243-273 (Καρία: Ἀντιόχεια τοῦ Μαϊάνδρου, Στρατονίκεια, Νύσα, Σελεύκεια/Τράλλεις, Ἀντιόχεια/Αλάβανδα, Ἀπολλωνία Σαλβακὴ κ.ά.)· πρβλ. σσ. 42-49 (Φρυγία καὶ Λυδία).

31. Cohen, ὁ.π., σσ. 63-71.

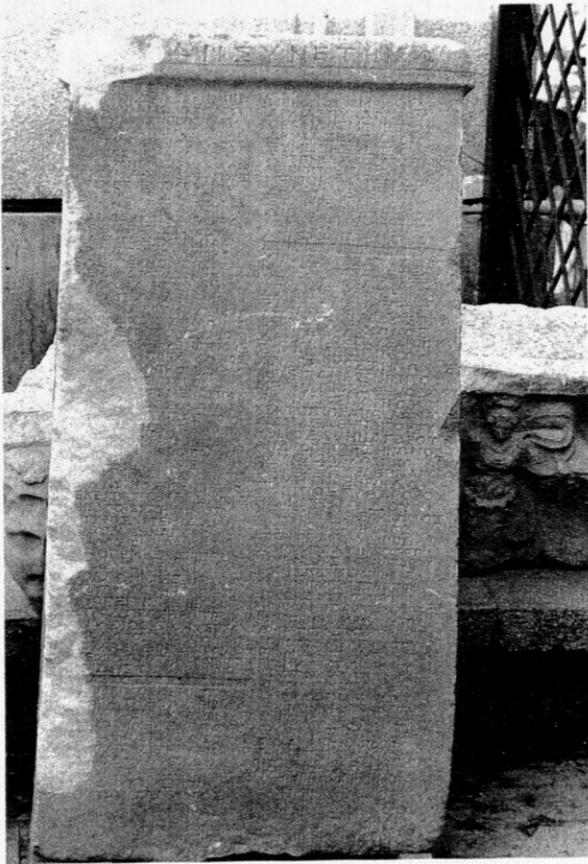
32. Cohen, ὁ.π., σ. 53.

τις αρχές του 2ου αιώνα μικρός αριθμός οικιστών, κυρίως από παλιές ιωνικές πόλεις, εγκαταστάθηκε στο Τολας Τερε. Ο οικισμός, πού πιθανότατα έφερε τὸ ὄνομα Σύνετα, είχε τὸ νομικὸ καθεστῶς αὐτόνομης πόλης. Ἡ θέση της ἦταν προσεκτικὰ ἐπιλεγμένη, κοντὰ στὰ σύνορα Καρίας, Λυδίας καὶ Φρυγίας, στὴν κρίσιμη τόσο γιὰ τὴν οἰκονομία ὅσο καὶ γιὰ τὶς ἐπικοινωνίες πεδιάδα τοῦ Μαιάνδρου, πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν πυκνότητα τῶν οἰκισμῶν στὴν ἑλληνιστικὴ καὶ κυρίως τὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ (εἰκ. 13). Ἡ νέα πόλη βρίσκεται πάνω σὲ μιὰ βασικὴ ὁδὸ, πού ἀρχίζει στὴ Λαοδίκεια τῆς Κατακεκαυμένης, συνδέει τὴν Ἀπάμεια (Κελαινές) μὲ τὴ Λαοδίκεια τοῦ Λύκου στὴ Φρυγία καὶ περνώντας ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια τοῦ Μαιάνδρου, τὴ Νύσσα καὶ τὴ Σελεύχεια τῆς Καρίας καταλήγει στὴν Ἔφεσο.³³ Ἐνας ἀκόμα λόγος γιὰ τὴν ἐπιλογή τῆς θέσης ἴσως ἦταν ἡ ὑπαρξὴ ἑνὸς ἱεροῦ τοῦ Δία Συνητηνοῦ, δηλαδὴ μιᾶς τοπικῆς θεότητας πού ταυτίστηκε μὲ τὸν Δία. Ἡ νέα πόλη θὰ ἀντλοῦσε τοὺς οἰκονομικοὺς πόρους της ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς πεδιάδας τοῦ Μαιάνδρου καὶ ἴσως τοῦ δασικοῦ πλούτου. Ὅπως δείχνει τὸ τιμητικὸ ψήφισμα γιὰ τὸν Ἀπολλώνιο, ἡ νέα πόλη διατήρησε τὸ νομικὸ της καθεστῶς τουλάχιστον ὡς τὴν αὐτοκρατορικὴ ἐποχὴ. Ἡ γεωγραφικὴ της θέση, στὴν ἀκρόπολη τοῦ Τολας Τερε, καὶ ἡ μικρὴ της σημασία, κοντὰ σὲ τόσο ἰσχυρότερους γείτονες ὅπως ἡ Ἀντιόχεια στὰ δυτικά, ἡ Ἀφροδισιάδα στὰ νότια, ἡ Λαοδίκεια στὰ νοτιοανατολικά καὶ ἡ φρυγικὴ Ἱεράπολη στὰ ἀνατολικά — ὅλες σὲ ἀπόσταση 25-40 χιλιometrῶν — ἐξηγεῖ γιατί κανένας ἀρχαῖος γεωγράφος ἢ περιηγητὴς δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομά της. Τὸ ἀνέσυρε ὁμως ἀπὸ τὴ λήθη ἓνα ἀπρόσμενο ἐπιγραφικὸ εὑρημα.

33. Γιὰ τὸ δρόμο αὐτὸ βλ. Cohen, *δ.π.*, χάρτες 7-9.

Είχ. 1: Σύγχρονος χάρτης της Τουρκίας (κλίμακα 1:800.000) με τη θέση της Αφροδισιάδας και του χωριού Bucakköy στη βορειοανατολική Καρία

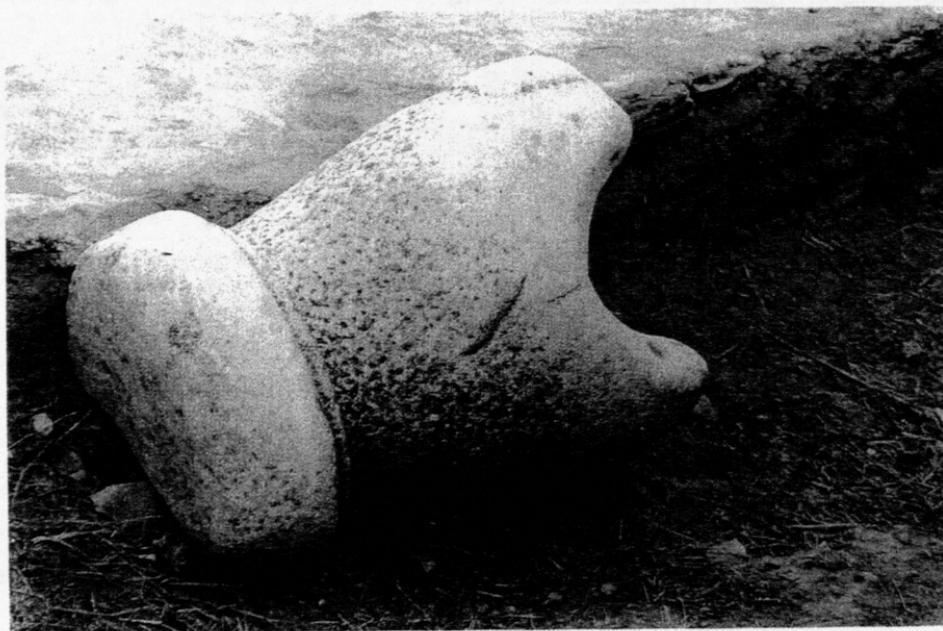
Εικ. 2: Ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἀπὸ τὸ Bucakköy (Tolaz Tere)
 μὲ ἀφιέρωση στὸν Δία Συνετηνὸ καὶ κατάλογο 122 ἀτόμων

ΓΓΓΓΓΓΓΓ ΑΙΟΔΗΜΟΣΕ ΤΙΜΗΣ
 ΑΙΣΤΑΙΣΜΕΓΙΣΤΑΙΣΚΑΙΚ
 ΚΙΣΤΑΙΣΤΙΜΑΙΣΑΠΟΛΛΩΝΙΣ
 ΘΗΝΑΓΟΡΟΥΠΑΠΙΑΝΑΝΔΡΑΑ
 ΘΟΝΚΑΙΦΙΛΟΠΑΤΡΙΝΓΕΝΟΜΕ
 ΚΑΙΔΑΓΕΝΟΥΣΠΑΣΗΑΡΕΤΗ
 ΝΗΝΟΧΟΤΑ

Εικ. 3: Σχέδιο τιμητικῆς ἐπιγραφῆς ἐντοιχισμένης
 στὸ τζαμί τοῦ Bucakköy (σχέδιο τοῦ J. C. G. Anderson, 1897)

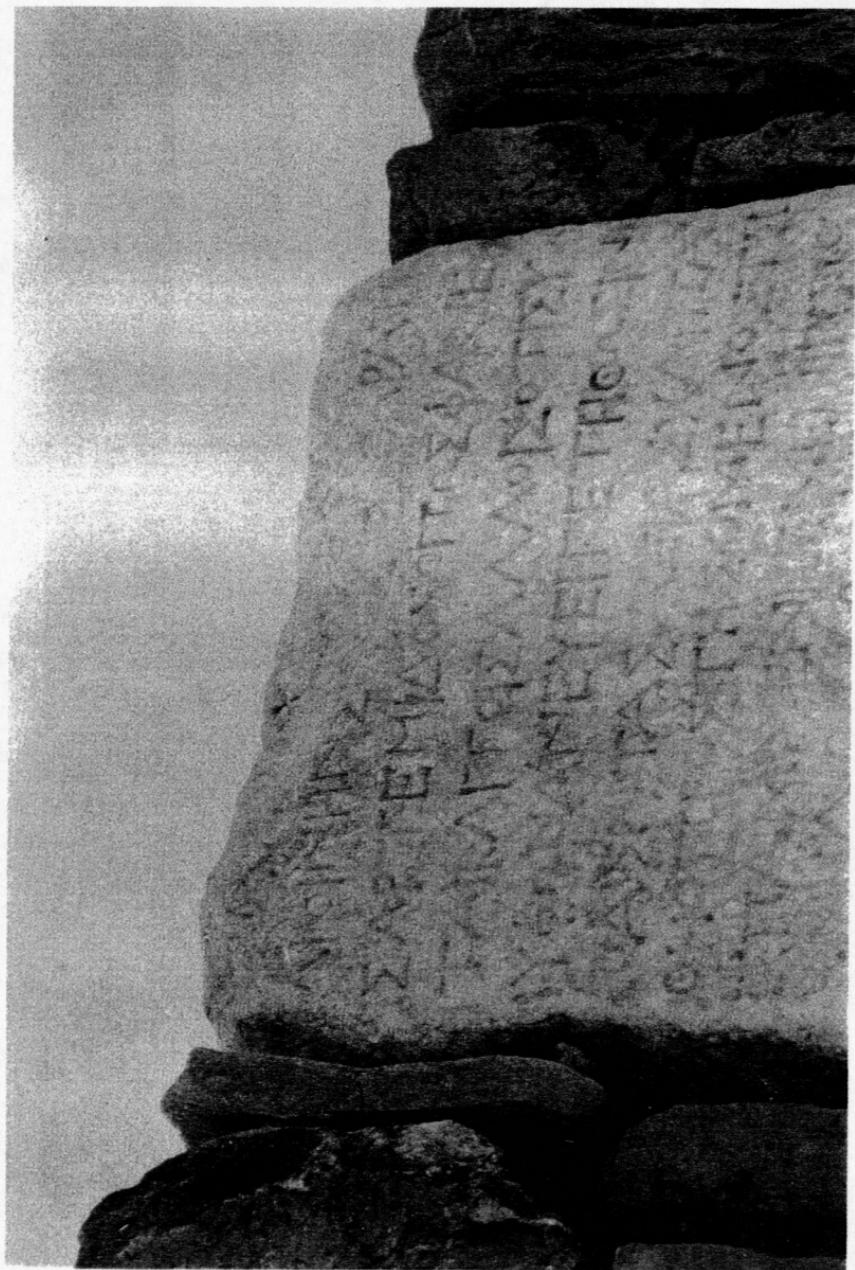
Είχ. 4: Μαρμάρινη βάση αναθήματος από το Bucakköy (Tolaş Tere)

Είχ. 5: Μαρμάρινο δοχείο κοντά στο τζαμί του Bucakköy

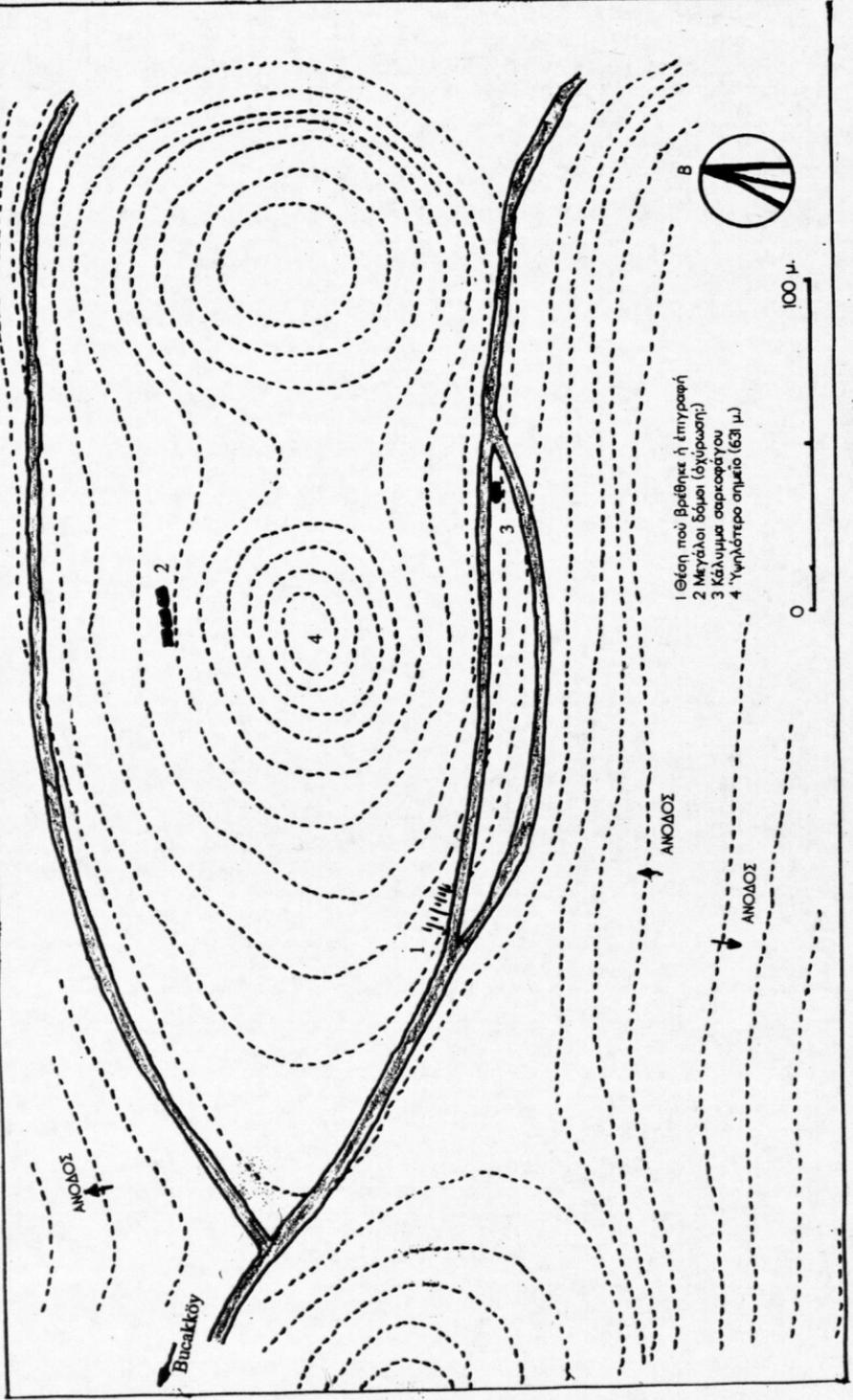
Είχ. 6: Έπιγραφή (τιμητικό ψήφισμα) έντοιχισμένη σέ σπίτι στό Bucakköy

Είχ. 7: Λεπτομέρεια του τμητικού ψηφίσματος από το Βισακκόυ

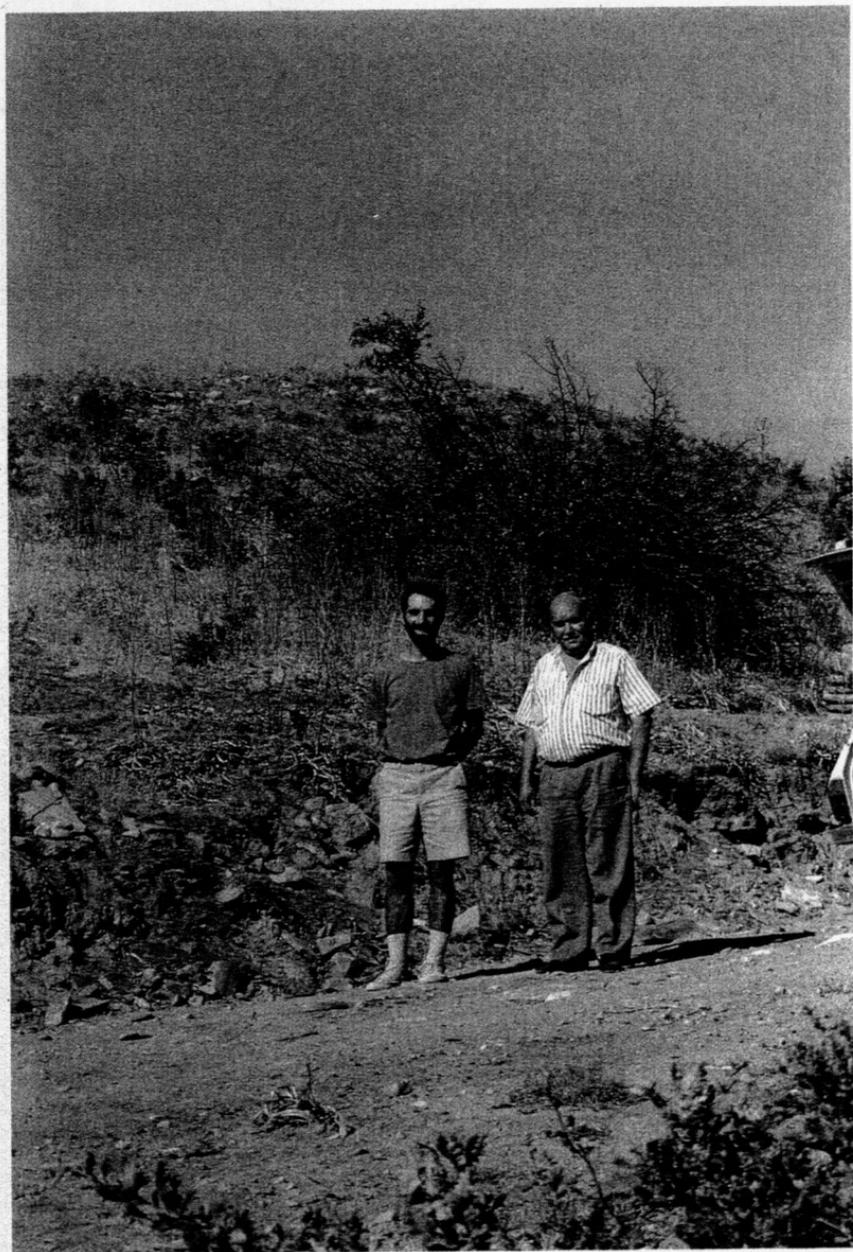

Είχ. 8: Γενική άποψη του λόφου Τοιας Τερε (άχαία Σύνετα.) κοντά στο Βισακκόγ

Λόφος Tolas Tere (Σύνετα) κοντά στο Bucakköy (βορ. 37° 54 05-03. ανατ. 28° 43 30)

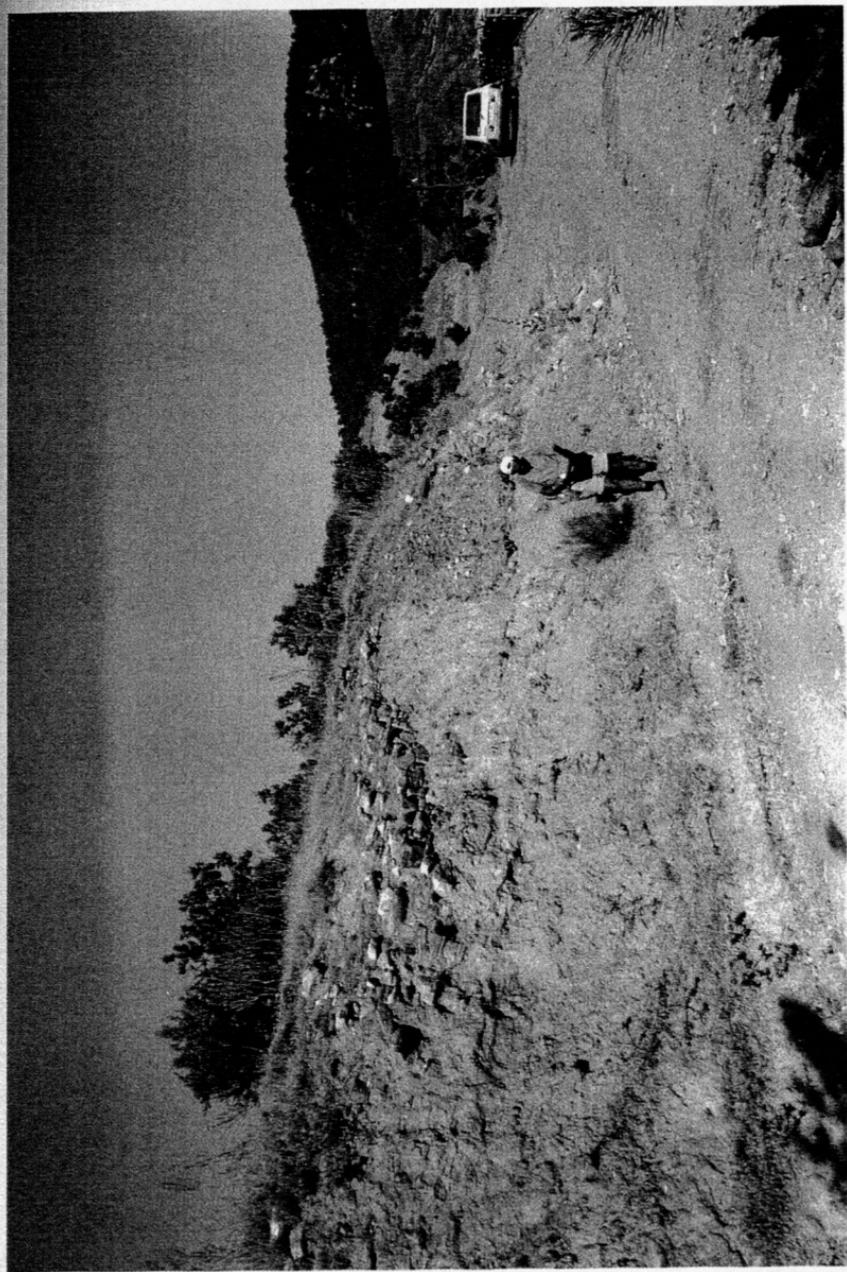
Είχ. 9: Τοπογραφικό σχέδιο του λόφου Tolas Tere (άπὸ τὸν Lionel Bier)

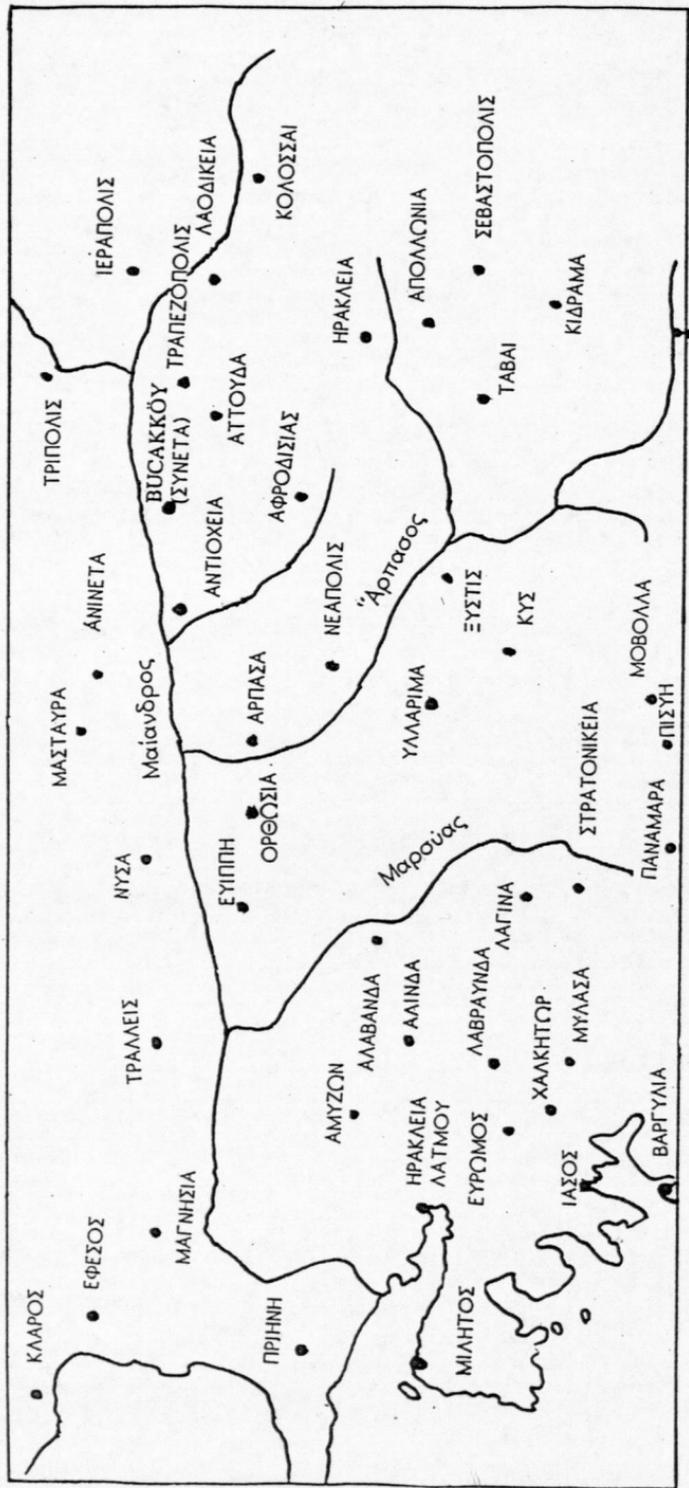
Εικ. 10: Ο αρχαιολόγος Christopher Ratté και ο κοινοτάρχης του Bucakköy στο σημείο που βρέθηκε το ανάθημα στον Δία Συνετηνό

Είχ. 11: Κομμάτι καλύμματος σαρκοφάγου στὸν λόφο Τολαζ Τερε (Σύνετα;)

Εικ. 12: Θεμέλια οικοδομών όρατά στην τομή του δρόμου στη νότια πλευρά του λόφου Τολας Γερε

Είχ. 13: Οί πόλεις τῆς πεδιάδας τοῦ Μαιάνδρου στή βόρεια Καρία στή ρωμαϊκῇ ἐποχῇ
 (πρβ. L. Robert-J. Robert, *La Carie. Histoire et géographie historique avec le recueil des inscriptions antiques.*
Tomе II. Le plateau de Tabai et ses environs, Παρίσι 1954, σ. 452)